Верховний
Суд

ОГЛЯД
рішень Європейського суду з прав людини (листопад – грудень 2021 року)

Зміст

Стаття 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на життя) 4
DERENIK MKRTCHYAN AND GAYANE MKRTCHYAN v. Armenia: смерть учня в школі – порушення процесуального аспекту цієї статті Конвенції і відсутність порушення її матеріального аспекту 4

Стаття 3 Конвенції (заборона катування) 6
IVAN KARPENKO v. Ukraine: заборона спілкування з іншими засудженими в установі виконання покарань – порушення 6

Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд) 8
IGNAT v. Romania: скасування виправдувального вироку суду першої інстанції та засудження заявника судом апеляційної інстанції – відсутність порушення 8
ČOLIĆ v. Croatia: непропорційний розподіл судових витрат, що становить подвійний розмір присудженого судом відшкодування завданої шкоди на користь позивача – порушення 13
MUCHA v. Slovakia: затвердження угод про визнання винуватості співучасників заявника та розгляд його справи тією ж колегією суддів – порушення 15
JALLOW v. Norway: участь заявника-іноземця за допомогою Skype в судовому розгляді про встановлення опіки над дитиною – відсутність порушення 21
HAMZAGIĆ v. Croatia: відмова заявнику в отриманні альтернативного експертного висновку про стан його здоров'я у справі про відмову в наданні пенсії по інвалідності – відсутність порушення 24
YAKHYMOVYCH v. Ukraine: неналежний розгляд судами твердження заявника про провокацію на вчинення злочину – порушення 27

Стаття 7 Конвенції (ніякого покарання без закону) 33
W.A. v. Switzerland: превентивне ув'язнення, рівноцінне ретроактивному призначенню більш суворого покарання – порушення 33
SHABELNIK v. Ukraine (NO. 3): скасування призначеного покарання за епізодом, щодо якого ЄСПЛ констатував порушення Конвенції, і залишення в силі покарання, призначеного за епізодом, стосовно якого ЄСПЛ таке порушення не констатував – відсутність порушення 36

Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) 39
ŠPADIJER v. Montenegro: відсутність адекватної реакції органів влади на булінг заявниці за місцем її роботи – порушення 39
SÄRGAVA v. Estonia: вилучення та подальше дослідження ноутбука та мобільного телефону адвоката – порушення 41
N. v. Romania (No. 2): відсутність індивідуальної оцінки ситуації заявника у справі про позбавлення цивільної дієздатності – порушення 43
VĂCEAN v. Romania: посягання на репутацію професора музики, якого в ЗМІ було безпідставно звинувачено у вчиненні крадіжки – порушення 46
S.N. AND M.B.N. v. Switzerland: урахування найкращих інтересів дитини при вирішенні питання про її повернення до Таїланду – відсутність порушення 50
T.A. AND OTHERS v. The Republic of Moldova: неврахування найкращих інтересів вразливої за станом здоров'я дитини при вирішенні питання про її проживання разом із батьком – порушення 54
DANEŞ AND OTHERS v. Romania: висвітлення інформації про використання медичних препаратів при виробництві продуктів із даними про осіб, залучених до цієї діяльності – відсутність порушення 58

Стаття 10 Конвенції (свобода вираження поглядів) 61
BIANCARDI v. Italy: цивільна відповідальність редактора онлайн-газети та невидалення вказівок на статтю про кримінальну справу при її загальному пошуку в інтернеті – відсутність порушення 61
STANDARD VERLAGSGESELLSCHAFT mbH v. Austria (no. 3): вимога про розкриття даних користувачів вебсайту новин, які прокоментували новину – порушення 64

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності) 67
KOOPERATIV NEPTUN SERVIS v. Russia: знесення об'єкта нерухомості внаслідок відсутності судового контролю за внесенням такого об'єкта до переліку майна, яке підлягає знесенню – порушення 67

Рішення про визнання заяви неприйнятною 70
WILLEMS v. The Netherlands: вимога надати відбитки пальців при подачі заяви на видачу паспорта й подальше їх зберігання у вмонтованому в ньому пристрої – заява визнана неприйнятною 70
IACOB-RIDZI v. Romania: визнання допустимими досудових показань свідка, допит у суді якого неможливо провести з огляду на стан його здоров'я – заява визнана неприйнятною 73

Рішення ЄСПЛ, ухвалені проти України 76

СТАТТЯ 2 КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД (ПРАВО НА ЖИТТЯ)

DERENIK MKRTCHYAN AND GAYANE MKRTCHYAN V. Armenia (№ 69736/12)

Обставини справи

Заявники в цій справі відповідно є дідусем та матір'ю Г., який загинув у результаті бійки в державній школі. Заявники скаржилися за статтею 2 Конвенції на те, що держава не захистила життя Г., коли він перебував під контролем у школі, і за статтями 2 та 13 Конвенції на те, що національні органи влади не провели ефективного розслідування обставин його загибелі.

На момент подій у справі Г. було десять років. Коли вчитель залишив класну кімнату, Г. був побитий двома однокласниками. Нікого з медичного персоналу в школі в той день не було.

Оцінка Суду

Матеріальний аспект

За результатами додаткової судово-медичної експертизи, психічний та емоційний стан Г. на час побиття, імовірно, призвів до нападу епілепсії та, відповідно, розвитку гострої легеневої недостатності й розладу функцій серця, що стало причиною його смерті. Сторони не заперечували того, що шкільні органи влади не знали про особливу вразливість Г. у зв'язку із станом здоров'я, а саме втратою свідомості. Проте йому не було поставлено діагнозу як особі, яка страждає від епілептичних нападів, і жодних конкретних рекомендацій не надавалося. За цих обставин шкільним органам влади не пропонувалося приділяти особливу увагу Г.

З урахуванням наведеного перше питання, яке потрібно було з'ясувати, полягало в тому, чи згідно з першою частиною тесту Османа вчителька знала або мала знати про те, що Г. буде піддано небезпечному для життя впливу під час її відсутності в класі, що мало б змусити її вжити необхідних заходів для захисту життя Г. Необхідно продемонструвати певний ступінь вразливості, аби зобов'язати вчителя не покидати клас у будь-який час та за будь-яких обставин. Хоча, в принципі, освітня установа зобов'язана здійснювати нагляд за учнями впродовж часу їх перебування в ній, від вчительського складу не можна очікувати того, що вони будуть постійно контролювати кожного учня для того, щоб невідкладно реагувати на будь-яку непередбачувану поведінку. ЄСПЛ повністю усвідомлює / ураховує фактори ризику, якому можуть піддаватися діти, і головне зобов'язання шкільних органів влади вживати наглядових заходів для забезпечення безпеки учнів та їх захисту від усіх форм насильства, яке може до них застосовуватися під час цього нагляду. Проте нічого

не вказує на те, що: (i) в день інциденту були будь-які фактори, що вимагали виняткової уваги вчительки, оскільки вона не знала про особливу вразливість Г. у зв'язку з його станом здоров'я; (ii) серед учнів цього класу мали місце будь-які випадки насильства. З огляду на це було складно стверджувати, що, просто залишивши класну кімнату, вчителька поставила під загрозу безпеку Г., тим самим спричинивши відповідальність керівництва школи за статтею 2 Конвенції.

Оскільки не було встановлено, що керівництво школи у відповідний час знало або мало знати про наявність реального та безпосереднього ризику життю Г., ЄСПЛ не вбачив підстав оцінювати другу частину тесту Османа, а саме чи вжило керівництво школи заходів, які могли від них розумно очікуватися.

Відповідно, не було достатніх доказів для висновку про невиконання керівництвом школи свого обов'язку за статтею 2 Конвенції з надання належного рівня захисту життя Г. Порушення в цьому аспекті не було.

Процесуальний аспект

Під час розслідування обставин шкільного інциденту смерті Г. були серйозні недоліки та затримки. Допит свідків, збір доказів та порушення кримінального провадження не були здійснені вчасно. На початкових етапах, до порушення кримінального провадження, мали місце бездіяльність й упущення. Крім цього, таке розслідування не було ретельним. Зокрема, кримінальне провадження обмежувалося лише побиттям, що неминуче звузило обсяг розслідування лише цим питанням. Також загалом не було належним чином досліджено низку подій, що призвели до смерті Г., зокрема більш широке питання відповідальності керівництва школи за інцидент. Такий стан речей не змінювався, незважаючи на те, що слідчим органам було надано показання однокласників Г., які були отримані під час приватного розслідування батьків і викривали тих, хто його побив.

Питання про можливу відповідальність керівництва школи розглядалося в рішеннях про припинення кримінального провадження, однак це було зроблено досить поверхнево. Так само під час розслідування не з'ясовувалося питання медичної допомоги в школі в день інциденту, зокрема того, чи можна було запобігти загибелі Г. завдяки медичній допомозі, або питання виду й часу надання такої допомоги, хоча регіональний суд двічі звертав увагу слідчих органів на це. Апеляційний суд також не розглянув питання того, чи відсутність медичної допомоги в школі в день інциденту мала наслідки для стану здоров'я Г.

Тому розслідування не відповідало вимогам статті 2 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 2 Конвенції (право на життя) в матеріальному аспекті.

Порушення статті 2 Конвенції у процесуальному аспекті.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 30 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 3 КОНВЕНЦІЇ (ЗАБОРОНА КАТУВАННЯ)

IVAN KARPENKO v. Ukraine (№ 45397/13)[1]

Обставини справи

Справа стосувалася режиму заборони розмовляти з ув'язненими з інших камер установи виконання покарань, у якій заявник відбував своє покарання у вигляді довічного позбавлення волі.

13 червня 2009 року заявник привітався з іншим ув'язненим під час прогулянки на подвір'ї тюрми. Охоронець зауважив, що контакти заборонені, і повідомив про інцидент адміністрацію установи. В результаті заявника офіційно притягнули до дисциплінарної відповідальності («винесено попередження»).

Заявник подав адміністративну скаргу, яка була відхилена судами двох інстанцій з огляду на те, що вони не могли розглядати такі скарги (юрисдикційні підстави). Касаційна скарга також була відхилена Вищим адміністративним судом України.

Заявник звернувся з позовом проти установи виконання покарань до цивільних судів, вимагаючи визнання дисциплінарного стягнення незаконним та стягнення відшкодування шкоди. Цей позов було відхилено судами першої та апеляційної інстанцій із юрисдикційних підстав; заявнику було відмовлено в подачі касаційної скарги.

У період із 2009 року по 2017 рік заявник щонайменше тринадцять разів безуспішно скаржився на погіршення свого фізичного та психічного здоров'я через відсутність контактів з іншими ув'язненими і звертався за медичною та психологічною допомогою із цього приводу. Він також безуспішно намагався отримати доступ до професійно-технічної підготовки.

Посилаючись на статтю 3 Конвенції (заборона катування) і статтю 13 Конвенції (право на ефективний засіб юридичного захисту) у поєднанні зі статтею 3 Конвенції, статтею 8 Конвенції (право на повагу до приватного життя) і пунктом 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд), заявник скаржився на постійну заборону спілкуватися з іншими ув'язненими, а також на відсутність ефективного засобу правового захисту у відповідь на його скарги.

Оцінка Суду

Стаття 3 Конвенції

ЄСПЛ зазначив, що юридична підстава заборони спілкування з іншими ув'язненими була скасована ще у 2015 році. Однак ця заборона застосовувалася

[1] Переклад цього рішення для огляду здійснила Анастасія Бойченко.

до заявника щонайменше за десять років до її скасування та, можливо, продовжувала застосовуватися і після цієї дати.

Умови, в яких утримувався заявник, зводилися до систематичної сегрегації. Позбавлення ув'язнених права розмовляти один з одним становить порушення Європейських пенітенціарних правил, лишаючи їх «адекватного рівня людської та соціальної взаємодії».

ЄСПЛ вважав, що обтяжувальними факторами є такі обставини: майже постійне перебування заявника в камері, лише з короткою прогулянкою на свіжому повітрі та без будь-якої цілеспрямованої діяльності; ця заборона вводиться автоматично виключно на основі ухваленого вироку без будь-якої можливості її перегляду; тривалість застосування такого заходу; погіршення стану здоров'я заявника та відсутність будь-якої адекватної реакції на його скарги щодо цього й прохання надати допомогу.

Загалом ЄСПЛ визнав, що заборона на спілкування заявника з іншими ув'язненими з урахуванням згаданих аспектів є нелюдським і таким, що принижує гідність, поводженням, що становить порушення Конвенції.

Інші статті Конвенції

ЄСПЛ відзначив, що національні суди відмовили в розгляді скарг заявника з підстав відсутності юрисдикції, що, на жаль, було типовим в українській судовій практиці. ЄСПЛ вважав, що саме тому заявник не мав доступного засобу юридичного захисту, що є порушенням статті 13 Конвенції у поєднанні з її статтею 3. ЄСПЛ також зазначив, що зміни законодавства у 2015 році надали можливість ув'язненим, які відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі, оскаржувати законність будь-яких дисциплінарних покарань, накладених на них у зв'язку із забороною, і вказав, що очікується, що особи, засуджені до довічного позбавлення волі, будуть подавати такі скарги згідно зі зміненими нормами законодавства.

Враховуючи інші висновки, ЄСПЛ постановив, що немає необхідності розглядати скарги за статтями 8 та пунктом 1 статті 6 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 3 Конвенції (заборона катування).

Порушення статті 13 Конвенції (ефективний засіб правового захисту).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 грудня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД)

IGNAT v. Romania (№ 17325/16)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника на несправедливість кримінального провадження щодо нього за пособництво в чиненні тиску, а саме за полегшення життя ув'язненої особи в обмін на гроші.

Г. З., скаржниця, вказувала, що, починаючи з 2012 року, Г. С. неодноразово в обмін на різні суми коштів обіцяв, що звернеться до «Ф.» (пізніше ідентифікованого як С. В. С.), який, імовірно, працював у тюрмі міста Герла, і попросить його позитивно вплинути на розподіл робочих місць та курсів для її сина, аби полегшити його життя впродовж відбуття покарання, і на умовно-дострокове звільнення. Г. З. далі зазначала, що в серпні 2012 року вона передала «Ф.» кошти у присутності Г. С., проте обіцяного результату не було. Пізніше скаржниця зустрілася з Г. С., який знову обіцяв поговорити з «Ф.» для того, аби посприяти в переведенні її сина з однієї установи виконання покарань до іншої.

У березні 2014 року Г. З. подала скаргу до Національного антикорупційного департаменту, звинувачуючи Г. С. у торгівлі впливом. Г. С. до того, як сина скаржниці було переведено до тюрми міста Герла, перебував разом із ним у слідчому ізоляторі.

27 квітня 2014 року Г. З. та Г. С., якого супроводжувала його колишня дружина Є. К., прийшли до готелю («Н.»), де Г. З. чекала на зустріч із «Ф.». Поки вони втрьох розмовляли за столом, до них підійшов незнайомець (пізніше ідентифікований як заявник). Він прошепотів Г. С., що прийшов від імені «Ф.», який розпорядився, щоб «це» (імовірно, кошти) було передано батькові «Ф.», який чекав у туалеті готелю. Далі незнайомець покинув готель. Г. З. відмовилася віддати гроші за вказівкою, сказавши, що віддасть їх лише особисто «Ф».

У серпні 2014 року Г. С., С. В. С., Ф. С. П., Є. К. та заявникові були пред'явлені обвинувачення.

В червні 2015 року суд першої інстанції визнав цих осіб винними у торгівлі впливом та виправдав заявника за цим обвинуваченням.

У 2015 році апеляційний суд скасував виправдувальний вирок щодо заявника, дійшовши висновку про те, що суд неправильно оцінив докази, зокрема відеозапис спроби обміну грошима та записи телефонних розмов між заявником та колишнім ув'язненим, який брав участь в організації обміну. Заявникові було призначено покарання у вигляді одного року й чотирьох місяців позбавлення волі.

В червні 2015 року заявника, окрім інших співобвинувачених, було виправдано за обвинуваченням у торгівлі впливом.

Суд першої інстанції, посилаючись на показання обвинувачених у суді, записи телефонних розмов між ними, відеозаписи деяких їхніх зустрічей та показань двох свідків від сторони захисту заявника, дійшов висновку про те, що стосовно злочинної участі заявника в подіях надані докази не були достатніми, аби вважати, що він був обізнаним про незаконний характер пропозицій Г. С.

Суд зауважив, що навіть якщо згідно з розшифруванням розмови заявника з Г. С. 27 квітня 2014 року останній указав заявникові, що вони збираються «вхопити трохи грошей», таке посилання на гроші не обов'язково стосувалося торгівлі впливом. Таке посилання могло бути пов'язане з грошима, які вони планували отримати від перепродажу велосипедів.

Крім цього, хоча стенограма запису зустрічі в готелі свідчила про те, що заявник сказав: «Я був відправлений Ф. залишити їх у туалеті», не зовсім зрозуміло, чи мав він намір запропонувати Г. С. піти туди або «залишити їх» у туалеті. У будь-якому разі ці докази не підтверджувалися жодними іншими доказами з матеріалів справи.

Прокурор подав апеляційну скаргу, вважаючи виправдувальний вирок щодо заявника помилковим.

Апеляційний суд установив, що хоча суд першої інстанції правильно встановив факти, він помилково оцінив докази щодо участі заявника у злочині. Апеляційний суд, зокрема, вказав, що варто було б приділити більше уваги записам телефонних розмов між Г. С. та заявником, які доводили те, що останній знав про отримання коштів від Г. З., які, імовірно, були використані для купівлі велосипедів. Між 26 та 30 квітня 2014 року вони 13 разів обмінялися телефонними дзвінками та повідомленнями, у яких, зокрема, говорили про отримання коштів. В одній розмові 27 квітня 2014 року Г. С. також вказав заявникові, що «ми вхопимо трохи грошей», із чим заявник погодився. З розмови також убачалося, що заявник знав, що кошти були отримані в іноземній , а не в національній валюті. Зокрема, мова йде про те, що, входячи до готелю, заявник пошепки вказав: «залишаючи це в туалеті», не згадуючи слово «гроші». Це доводить, що він був обізнаним у тому, що робить, і що треба проявляти обережність, аби його не спіймали на гарячому.

Апеляційний суд указав, що з огляду на наведені докази показання двох свідків були недостатніми для того, щоб довести необізнаність заявника в його участі в інциденті.

Апеляційний суд задовольнив апеляційну скаргу прокурора та засудив заявника до одного року та чотирьох місяців позбавлення волі.

Посилаючись на статтю 6 Конвенції, заявник стверджував про несправедливість кримінального провадження щодо нього, оскільки апеляційний суд засудив його на основі того ж доказу, який призвів до його виправдання судом першої інстанції без повторного заслуховування усних показань свідків.

Оцінка Суду

Насамперед ЄСПЛ відзначив, що, скасувавши виправдувальний вирок суду першої інстанції, апеляційний суд визначив кримінальне обвинувачення щодо заявника у зв'язку з інцидентом 27 квітня 2014 року й засудив його (пункт 48 рішення).

З огляду на це ЄСПЛ підкреслив, що заявник був заслуханий як судом першої інстанції, який його виправдав, так і апеляційним судом, який цей виправдувальний вирок скасував. Тому процесуальні гарантії, закріплені в усталеній практиці ЄСПЛ щодо того, що при визначенні кримінального обвинувачення обвинувачений за загальним правилом має бути заслуханий судом, який ухвалив обвинувальний вирок, були повністю дотримані (див., *inter alia*, *Júlíus Þór Sigurþórsson*, цит. вище, § 33, та наведені в ньому посилання) (пункт 49 рішення).

ЄСПЛ також наголосив, що свідки були допитані в суді першої інстанції в присутності заявника та його захисника і що заявник не заперечував того, що захист був позбавлений можливості ставити питання свідкам у суді першої інстанції (пункт 50 рішення).

На цьому етапі ЄСПЛ не може не зауважити те, що в цій справі заявник не стверджував про недостовірність показань свідків чи що вони не заслуговували на довіру. Важливо, що апеляційний суд ці показання не ігнорував, а лише переоцінив їх значимість у межах судового провадження, коли вони підтверджувалися іншими доказами, і, відповідно, зробив висновки про те, що він вважав виправданим за обставин розглядуваної ним справи (пункт 51 рішення).

Що стосується питання того, чи мав апеляційний суд повторно допитати свідків захисту, які вже були допитані в межах судового розгляду судом нижчої інстанції, особисто, ЄСПЛ нагадав, що заявник, якому надавалася допомога адвоката, був обізнаним про зміст апеляції прокурора й був присутнім під час розгляду справи апеляційним судом. Заявник мав би знати, що за відповідним національним законодавством апеляційний суд мав повноваження ухвалити обвинувальний вирок (пункт 52 рішення).

Крім того, апеляційний суд скасував мотивування суду першої інстанції, оскільки, на його думку, докази, що не були показаннями свідків, зокрема записи та розшифрування телефонних розмов між Г. С. та заявником, судом нижчої інстанції були проігноровані без наведення належного обґрунтування. На цьому етапі ЄСПЛ підкреслив, що Г. С. відмовився давати будь-які подальші показання в апеляційному суді, і щодо цього нагадав, що будь-хто «обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення» в межах автономного значення цього твердження в статті 6 Конвенції має право зберігати мовчання та не сприяти самозвинуваченню (див., серед інших рішень, *Funke v. France*, 25 лютого 1993, § 44, Series A no. 256-A). Тому апеляційний суд не міг змусити Г. С. надати показання. Щодо свідків із боку захисту суд останньої інстанції переоцінив / повторно розглянув матеріали справи й не дійшов

іншого висновку стосовно їх достовірності, аніж суд першої інстанції. Справді, апеляційний суд лише вирішив те, що показання цих свідків не були достатніми для виправдання заявника (пункт 53 рішення).

Тому ЄСПЛ вважав, що в цій справі аспект, який апеляційний суд мав би оцінити при вирішенні питання про засудження заявника, полягав у тому, чи показання свідків, якими підтверджувався захист заявника, узгоджувалися з іншими доказами, які мали більш об'єктивний характер, оскільки складалися з відеозаписів та записів телефонних розмов, що давали детальнішу інформацію про обставини, які мають значення для справи, зокрема з характером ділових стосунків між заявником та Г. С. (пункт 54 рішення).

Тоді як при встановленні недостатньої узгодженості показань свідків з іншими наведеними вище об'єктивними доказами апеляційний суд зайняв нову позицію щодо обставин справи, які були вирішальними для встановлення вини заявника, важливим моментом було те, що нова позиція обґрунтовувалася доказами, які апеляційний суд безпосередньо міг оцінити шляхом аналізу запису зустрічі в готелі, а також стенограм декількох телефонних розмов між заявником та Г. С. (пункт 55 рішення).

Крім цього, дійшовши висновку про те, що зазначені докази мали важливе значення в цій справі і що докази, які не були показаннями свідків, не повністю узгоджувалися з версією подій заявника, апеляційний суд цілком виконав свою ключову роль в оцінюванні наявних у нього доказів. Водночас спосіб оцінювання доказів передусім має регулюватися національним законодавством та судами (див., серед інших рішень, Kashlev, цит. вище, § 40). Також заявник не вказав, які інші докази апеляційний суд мав би розглянути, що мали б вирішальне значення для результату справи (див., *mutatis mutandis*, *Ursu,* цит. вище, § 40) (пункт 56 рішення).

У світлі наведених міркувань і, зокрема, факту того, що заявникові була надана можливість навести аргументи на користь свого захисту і що розбіжність між судом першої інстанції та судами вищих інстанцій стосувалася способу оцінки документальних доказів (починаючи з того, що кожен із них оцінював відеозапис і розшифрування телефонних розмов, а не питання надійності та достовірності показань свідків захисту як таких), ЄСПЛ вважав, що справу заявника варто відрізняти від інших справ, у яких суди останньої інстанції визнали винними осіб після того, як їх виправдали суди нижчих інстанцій, без безпосереднього заслуховування їхніх показань чи розгляду показань свідків, які вважаються релевантними до засудження осіб (див., *mutatis mutandis*, *Marilena-Carmen Popa v. Romania*, no. *1814/11*, § 46, 18 лютого 2020 року; порівняйте та співставте, серед іншого, з *Găităraru*, цит. вище, § 32; *Mischie*, цит. вище, §§ 35–38; та *Júlíus Þór Sigurþórsson*, цит. вище, § 42) (пункт 57 рішення).

Ці міркування були достатніми для висновку Суду про те, що з урахуванням провадження в цілому загальна справедливість кримінального провадження щодо заявника була дотримана (пункт 58 рішення).

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 9 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

ČOLIĆ v. Croatia (№ 49083/18)

Обставини справи

Справа стосувалася цивільного провадження у справі про відшкодування шкоди від тілесних ушкоджень, заподіяних приватною особою. У цьому провадженні, незважаючи на ухвалення рішення на користь заявника, його було зобов'язано відшкодувати понесені відповідачем під час судового розгляду витрати, сума яких приблизно вдвічі перевищувала фактично присуджену заявникові суму відшкодування.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, заявник скаржився на порушення його права на доступ до суду з огляду на надмірну суму присуджених йому витрат відповідача. Водночас він указував, що рішення про стягнення таких надмірних сум становило порушення його майнових прав усупереч статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Оцінка Суду

Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)

З урахуванням відповідної судової практики в цій справі право заявника на доступ до суду було обмежене. Основне питання полягало в тому, чи було таке обмеження пропорційним. Відповідь на поставлене питання є негативною і полягає у викладеному нижче.

Необґрунтований розмір судових витрат може порушити питання за Конвенцією здебільшого в разі, якщо цивільний позов сторони було задоволено хоча б частково, а не в повному розмірі.

У таких справах значний розмір судових витрат може «поглинати» більшу частину або й усю суму присудженого стороні майнового відшкодування. За відсутності вагомих підстав виправдання такого результату судовий процес позбавлений сенсу, а право цієї сторони на звернення до суду має лише теоретичний та ілюзорний характер.

У цій справі позов заявника було визнано обґрунтованим і присуджено близько 75 % вимоги, заявленої ним у його остаточному позові про відшкодування шкоди. Той факт, що в задоволенні однієї позовної вимоги заявника, а саме про відшкодування моральної шкоди у зв'язку з тим, що він зазнав певних життєвих незручностей, було повністю відмовлено, не змінив того, що йому все ж вдалося довести факт вчинення відповідного діяння (нападу) та наявності причинного зв'язку між цією дією та фактично завданою йому шкодою. Крім того, було висунуто обґрунтовану вимогу про відшкодування шкоди, завданої фізичній недоторканності заявника приватною особою у результаті нападу. Водночас було відшкодовано лише половину витрат заявника на юридичне представництво. Таким чином, судовий розгляд мав наслідком

абсурдний результат, оскільки заявника зобов'язали сплатити відповідачеві судові витрати в розмірі, що становив подвійну суму присудженого заявникові відшкодування внаслідок нападу.

Уряд не навів достатньо переконливих причин, аби виправдати такий результат. У зв'язку із цим ЄСПЛ відзначив таке: гарантії доступу до суду рівною мірою поширюються на приватноправові спори так само, як і на спори за участю держави, оскільки в обох видах проваджень сторона може бути вимушеною нести непропорційний фінансовий тягар у вигляді відшкодування судових витрат, що в результаті може порушити права цієї сторони на доступ до суду. Водночас той факт, що відповідач у цій справі був приватною (фізичною) особою, є елементом оцінки пропорційності обмеження права заявника на доступ до суду. Крім того, враховуючи відповідні керівні принципи Верховного суду, вимогу заявника не можна було вважати перебільшеною, у той час як відповідач не поніс будь-яких додаткових витрат унаслідок зменшення заявником розміру своєї первісної позовної вимоги. Зрештою, Верховний суд достатньо не врахував, що відповідач, який оскаржив позов заявника про напад як необґрунтований, заперечував розмір збитків. Натомість на відміну від попередніх справ із цього питання цей суд механічно висновив, що на стадії попереднього судового розгляду справи, коли, як убачається, було здійснено більшість процесуальних дій, заявник «досяг кількісного успіху» лише з приблизно 25 % заявленої суми відшкодування, незважаючи на той факт, що йому вдалося «якісно» обґрунтувати свій позов, тобто успішно довести той факт, що шкода справді була завдана. Відповідно, те, як було застосовано національне законодавство у справі заявника, виходило поза допустимі межі свободи розсуду, наданої національним судам за пунктом 1 статті 6 Конвенції. За цих обставин оскаржуване обмеження порушило саму суть права заявника на доступ до суду.

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності)

Вимога заявника про відшкодування шкоди була визнана в розмірі, присудженому йому остаточним рішенням Верховного суду; тому це є достатнім для визнання її «активом» у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Істотне зменшення суми такої вимоги внаслідок обов'язку сплатити судові витрати становило втручання в його право на мирне володіння своїм майном. Хоча таке втручання було законним та переслідувало легітимну мету, з урахуванням усталеної практики із цього питання та причин для висновку про порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції воно було непропорційним.

Висновок

Порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 18 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

MUCHA v. Slovakia (№ 63703/19)

Обставини справи

Справа стосувалася засудження заявника та призначення йому покарання у вигляді 23 років позбавлення волі за низку злочинів, зокрема й насильницьких, учинених організованою злочинною групою. Частина обґрунтування національних судів щодо цього спиралася на показання співобвинувачених (спільників), які стали свідками сторони обвинувачення після укладення угоди про визнання їх винуватості. Засудження заявника проголошувалося тим самим судом у складі трьох суддів, який ухвалив рішення про затвердження угод по визнання винуватості. Ця колегія суддів визнала, що ці засудження були складовою частиною кримінальної справи заявника.

Заявник був членом організованої групи середньої ланки, що діяла у Словаччині. У 2012 році його та дев'ятьох членів групи було звинувачено у створенні, плануванні та підтримці злочинної діяльності, а також у вчиненні низки насильницьких злочинів. Щодо восьми осіб було відокремлено провадження, адже вони вирішили укласти угоди про визнання винуватості. Ці угоди були затверджені судом у складі колегії з трьох суддів Спеціалізованого кримінального суду у 2012 та 2013 роках. Вісім осіб були визнані винними, їм було призначено покарання у вигляді позбавлення волі з мінімальним обґрунтуванням.

В угодах про визнання винуватості та рішеннях про їх затвердження були зроблені посилання на заявника (чиє ім'я було зазначено в останніх), зокрема з різними деталями.

Спеціалізований кримінальний суд у 2013 році визнав заявника винним за всіма пред'явленими обвинуваченнями й призначив покарання у вигляді 23 років позбавлення волі. Колегія складалася з тих самих суддів, що ухвалювали рішення у справах спільників. Двоє спільників відмовилися давати показання, хоча досудові показання одного з них були занесені до протоколу. Засудження за результатами угод про визнання винуватості становили «фактичну та однорідну частину розглядуваної справи» судом в його обґрунтуванні. До цього обґрунтування також входили показання шести спільників заявника, документальні докази та висновки експертів. Суд підкреслив, що показання свідків здебільшого були отримані від осіб, які стали свідками обвинувачення, проте, в принципі, ці докази не можуть ставитися під сумнів лише на основі цього факту. В цій справі такі інкримінувальні докази підкріплювалися іншими (хоч і побічними) доказами та превалювали над показаннями свідків сторони захисту.

Пізніше заявник подав апеляційну, касаційну й конституційну скарги, проте безуспішно. Конституційний суд у своєму обґрунтуванні вказав на принцип субсидіарності й рішення ЄСПЛ.

Посилаючись на статтю 6 Конвенції, заявник скаржився на відмову в розгляді його справи незалежним судом і порушення презумпції невинуватості.

Оцінка Суду

Не заперечується, що заявника судив той самий суд першої інстанції, який раніше засудив його співучасників за злочинні дії, вчинені спільно з ним, і що, надаючи кваліфікацію цим діям, суд першої інстанції також посилався на участь заявника в них.

З огляду на це ЄСПЛ насамперед зауважує, що судова палата, про яку йдеться, складалася виключно з професійних суддів, які, як слід вважати, мали вищу кваліфікацію, були більш підготовленими та для яких розгляд таких справ був більш звичним порівняно з народними засідателями, щоб відмовитися від свого досвіду та висновків із попереднього судового розгляду щодо співучасників заявника (див. справу Менг проти Німеччини, згадану вище, §§ 51 і 55).

На цьому етапі ЄСПЛ зазначає, що на відміну від таких справ, як Менг проти Німеччини, вироки співучасникам заявника не ґрунтувалися на оцінці доказів проти них чи когось іншого. Фактично вони ґрунтувалися на угодах про визнання винуватості, згідно з якими співучасники заявника визнали свою вину у злочинах, чітко визначених у цих угодах. Однак що стосується конкретних обставин цієї справи, ЄСПЛ не вважає цю відмінність вирішальною із двох підстав.

По-перше, хоча у сфері дії Конвенції є різні моделі процедур й угод про визнання винуватості, у Словаччині діє система, в якій угоди про визнання винуватості процесуально ведуть до обвинувального вироку (див. Нацвлішвілі та Тогонідзе проти Грузії, № 9043/05, §§ 62–75, ЄСПЛ 2014 (витяги)). Як видно з обставин, а також із застосовуваних положень законодавства, угоди про визнання винуватості затверджуються судом у формі оприлюдненого судового рішення (див. пункт 27 вище), а їх резолютивна частина формулюється так само, як у звичайних обвинувальних вироках, зокрема щодо висновку про те, що, вчинивши фактично визначену дію (або бездіяльність), обвинувачена особа вчинила відповідне правопорушення. Що стосується фактичного обсягу судового розгляду щодо угоди про визнання винуватості, то ЄСПЛ відзначає певну невідповідність між позицією, зайнятою судами у справі заявника та Урядом, з одного боку й застосовними нормами права з іншого. Зокрема, суди та Уряд стверджують, що під час затвердження судом угод про визнання винуватості співучасників заявника не було оцінено нічого, крім їх законності та справедливості (див. пункти 22 та 44 вище). Однак, як убачається, норми щодо меж оцінювання заяви про затвердження таких угод передбачають, що суд, який розглядає заяву, повинен здійснити це оцінювання в більш широкому контексті матеріального та процесуального права та фактичних обставин справи (див. пункт 8 вище).

По-друге, ЄСПЛ зазначає, що рішення, якими затверджено угоди про визнання винуватості співучасників заявника, містили детальний фактичний опис їхніх злочинів, включно з роллю заявника в них як співучасника, тоді як точний фактичний опис деяких їхніх злочинних дій був тотожний точному фактичному опису приписуваних йому злочинних дій. Хоча ці рішення не містять жодного окремого висновку про вину заявника як таку (див. також пункти 27 і 28 вище), їх слід розглядати у світлі елементів складу злочинів, про які йдеться, зокрема: створення, планування діяльності та утримання злочинного угруповання, що передбачає узгоджені злочинні дії спільних виконавців. Таким чином, засудження співучасників заявника в цих злочинах на основі наданого ними опису їхніх злочинних дій, що містив точне фактичне визначення конкретної ролі заявника в них, в принципі, могло викликати сумніви щодо того, чи не було передчасно вирішено питання про наявність усіх необхідних елементів складу злочину в його діях для визнання його винним у скоєнні кримінальних правопорушень, про які йдеться (див. справу Менг, цит. вище, § 48, із додатковими посиланнями).

Посилання на заявника та на його дії може спричинити необхідність захисту його права вважатися невинуватим. ЄСПЛ усвідомлює, що будь-яке можливе порушення цього права могло мати місце насамперед у провадженні щодо співучасників заявника і що немає жодних вказівок на те, що заявник оскаржував це будь-яким чином. Проте можливе порушення пов'язане більше із судовим розглядом щодо самого заявника через те, що суд установив / розпізнав його особу, а також через той факт, що, як визнав сам суд, вироки щодо співучасників заявника були частиною справи проти нього і бралися до уваги як такі (див. пункт 18 вище).

ЄСПЛ повторює, що принцип презумпції невинуватості буде порушено, якщо судове рішення чи твердження посадової особи щодо обвинуваченого у кримінальному правопорушенні відображає думку про те, що він винний, до того, як вина цієї особи буде встановлена відповідно до закону. Необхідно принципово розрізняти твердження про те, що хтось лише підозрюється у скоєнні злочину, і чітку заяву, що особа вчинила відповідний злочин за відсутності остаточного обвинувального вироку. У зв'язку із цим ЄСПЛ наголошує на важливості добору слів державними службовцями в заявах, які вони роблять до того, як особа була визнаною винною у вчиненні певного злочину. Незважаючи на те, що в цьому аспекті використання мови має вирішальне значення, ЄСПЛ також зауважує, що те, чи порушує заява посадової особи принцип презумпції невинуватості, має визначатися в контексті конкретних обставин, у яких була зроблена оскаржувана заява. Навіть використання деяких невдалих висловів може не мати вирішального значення, якщо враховувати характер та контекст конкретного провадження (див. Караман проти Німеччини, № 17103/10, § 63, 27 лютого 2014 року, з додатковими посиланнями).

ЄСПЛ було визнано, як і більш широко в європейському правовому полі, що у складних кримінальних провадженнях за участю кількох осіб, які не можуть бути

судимі разом, посилання суду першої інстанції на участь третіх осіб, які згодом можуть бути судимі окремо, може бути необхідним для оцінки вини підсудних. Також ЄСПЛ визначив, що кримінальні суди зобов'язані якомога точніше й чіткіше встановити обставини справи, що мають значення для оцінки юридичної відповідальності обвинуваченого. Окрім того, прості звинувачення чи підозри не можна вважати встановленими фактами. Це також стосується фактичних обставин, пов'язаних з участю третіх осіб, але при необхідності наведення таких фактичних обставин суд повинен уникати надання більшої кількості інформації, ніж це необхідно для оцінки юридичної відповідальності обвинувачених у судовому розгляді (див. Караман проти Німеччини, цит. вище, § 64; див. також рішення Суду ЄС у справі АН та інших (презумпція невинуватості), § 44, цит. вище в пункті 34). ЄСПЛ також установив, що навіть у випадку, коли закон прямо встановлює, що жодних висновків про винуватість особи не може бути зроблено у кримінальному провадженні, в якому вона не брала участі, судові рішення мають бути сформульовані таким чином, щоб можна було уникнути будь-яких передчасних висновків про вину третьої особи, аби не поставити під загрозу справедливий розгляд обвинувачень у наступному окремому кримінальному провадженні (див. справу Караман проти Німеччини, цит. вище, § 65; і рішення Суду ЄС від 18 березня 2021 року у справі Пометон проти Комісії, C-440/19, EU:C:2021:214, § 63).

Повертаючись до обставин цієї справи, з огляду на характер злочинів, пов'язаних з організованою злочинністю, у яких були обвинувачені співучасники заявника, і враховуючи те, що злочин створення, планування діяльності та утримання злочинного угруповання міг бути вчинений лише спільно з іншими, безсумнівно, що посилатися на третіх осіб було необхідним для встановлення фактичної ролі у злочинних діях судимих осіб для вирішення їхніх справ.

Що стосується рівня деталізації, що міститься в посиланнях у рішеннях щодо співучасників заявника на іншого злочинця, їх співучасника, який має особливий статус в угрупованні та роль у конкретних переслідуваних діях чи бездіяльності, ЄСПЛ вважає сумнівною необхідність встановлення особи заявника. Адже може здатися, що вирішальним аспектом у здійсненні юридичної кваліфікації дій чи бездіяльності, що переслідуються, була загальна закономірна присутність іншого злочинця, співучасника, з певним статусом або роллю, а не індивідуальна присутність конкретної особи (див. справу Караман проти Німеччини, цит. вище, § 64). Однак ЄСПЛ вважає, що він не покликаний дати остаточну відповідь на це питання, оскільки, навіть якщо припустити, що це було справді необхідно, з причин, викладених вище, посилання на заявника та його дії в рішеннях щодо його співучасників не можуть бути визнані сформульованими таким чином, щоб уникнути будь-якого попереднього (навіть лише неявного) висновку щодо його вини (див. там само, § 67).

Зазначені посилання жодним чином не були сформульовані так, щоб вказувати на те, що на той момент заявник був лише обвинуваченим і переслідувався в окремому

кримінальному провадженні. Водночас жодне таке формулювання чи будь-яке інше пояснення щодо того, що його вину не було встановлено в законний спосіб, не фігурує ні в мотивувальній частині вироків, якими засуджено співучасників заявника, ні будь-де ще (див. рішення Суду ЄС у справі A.X. та інші (презумпція невинуватості), цит. вище в пункті 34).

Справді, у вироках, якими засуджено співучасників, на заявника здійснюються посилання лише за його ініціалами та під псевдонімом. Однак, як також зазначено в об'єднувальному рішенні (див. пункт 29), очевидно, що суд першої інстанції був чудово обізнаний про його особу. Більше того, що ще важливіше (оскільки точне встановлення фактичних обставин щодо злочинних дій заявника ідентичне обставинам злочинних дій співучасників), не може бути сумніву, що його участь у їхніх злочинних діях була конкретно та індивідуально визначена в рішеннях, якими було визнано таких співучасників винними.

Розглядаючи скарги заявника, національні суди та Уряд посилалися на об'єднувальне рішення від 5 квітня 2017 року. Як видно з його змісту, це рішення стосується консолідації різного тлумачення та застосування деяких положень КПК щодо презумпції невинуватості та неупередженості суду в контексті угоди про визнання винуватості на загальному рівні. Інакше кажучи, воно надає вказівки щодо тлумачення застосовуваних правових положень і, відповідно, стосується виключно питань законності. Зокрема, щодо неупередженості суду, який послідовно засуджує співучасників, об'єднувальне рішення вказує, що її слід оцінювати з точки зору нейтрального спостерігача, який, однак, поінформований принаймні про основні запобіжні заходи, що застосовуються у процедурах, що використовуються. З огляду на те, як були влаштовані ці процедури, питання про неупередженість не виникало. Залишаючи осторонь можливість стороннього спостерігача мати необхідне розуміння процедур, про які йде мова (судове тлумачення застосовуваних норм різнилося так, що вимагало консолідації за допомогою вищезгаданого об'єднувального рішення), ЄСПЛ зазначає, що це рішення жодним чином не стосується мовного чи будь-якого іншого особистого аспекту зазначених судових рішень..

Оскільки суд першої інстанції, який судив заявника, вважав вироки щодо його співучасників частиною справи проти нього, принаймні на перший погляд, він мав очевидний стимул залишатися послідовним щодо своїх попередніх рішень, оскільки будь-які суперечливі висновки можуть підірвати довіру (див. справу Навальний і Офіцеров проти Росії, цит. вище, § 108). Подібно до цього, враховуючи, що засудження самого заявника значною мірою ґрунтувалося на свідченнях, наданих співучасниками, які вже інкримінували йому певні злочини своїми зізнаннями, під час укладення угоди про визнання винуватості, є зрозумілим, що в них також був очевидний стимул не суперечити своїм попереднім заявам (див. там само, § 109).

Так само, як Уряд стверджував, що скарги заявника були викладені лише абстрактно, що узгоджується із зауваженням Конституційного суду стосовно того,

що заявник не навів жодного аргументу про те, що суд першої інстанції процитував численні витяги з рішень, якими було засуджено його співучасників (див. пункт 23 вище), ЄСПЛ вважає дивним те, що це зауваження Конституційного суду, як убачається, ігнорує той факт, що повна оцінка фактичних обставин справи і кваліфікація злочинних дій, приписуваних заявнику, є повністю ідентичними тим, що були надані його співучасникам. Крім того, ЄСПЛ бере до уваги і відповідь заявника Уряду, а саме те, що національна система фактично не передбачала процедури, за допомогою якої можна було б посилатися на будь-які індивідуальні обставини цієї справи. Уряд не відповів на цей аргумент, зосередившись переважно на загальних особливостях функціонування системи укладення угоди про визнання винуватості у світлі об'єднувального рішення та вищезгаданої зміни до КПК, яка набула чинності у 2019 році.

Відповідно, ЄСПЛ вважає, що хоча загальні процесуальні гарантії, визначені в об'єднувальному рішенні від 5 квітня 2017 року, безсумнівно, були доречними, у світлі конкретних фактів цієї справи вони були недостатніми. З огляду на формулювання вироки проти співучасників заявника порушили право заявника вважатися невинуватим доти, доки його вину не буде доведено. Враховуючи роль, яку вони відіграли в судовому розгляді справи заявника, який проходив у тому ж суді, його сумніви щодо неупередженості суду були об'єктивно виправданими.

Наостанок ЄСПЛ повторює, що за певних обставин вища або найвища інстанція може виправити недоліки, які було допущено під час розгляду справи в першій інстанції. Хоч вищі суди у справі заявника мали повноваження скасувати рішення суду першої інстанції на тій підставі, що воно було упередженим і що мали місце інші грубі процесуальні порушення, вони цього не зробили і таким чином не надали жодного засобу правового захисту щодо виправлення недоліків (див. справу Менг проти Німеччини, цит. вище, § 64, з додатковими посиланнями).

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 25 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

JALLOW v. Norway (№ 36516/19)[2]

Обставини справи

Справа стосувалася провадження, в якому заявник подав заяву про встановлення за ним опіки над його дитиною, яка проживає в Норвегії, після смерті її матері. Зокрема, заявнику довелося бути присутнім на судовому засіданні у провадженні за допомогою Skype, оскільки йому не надали візу для в'їзду в Норвегію з причини імміграційного контролю.

У 1999 року в Гамбії у заявника з дружиною народився син Т. Після розірвання шлюбу, приблизно через чотири роки, колишня дружина вдруге вийшла заміж і переїхала жити зі своїм новим чоловіком до Норвегії. Перш ніж приєднатися до них у Норвегії у 2007 році Т. жив зі своєю бабусею в Гамбії. Коли колишня дружина заявника відвідувала Гамбію впродовж трьох тижнів у 2010 році, вони зачали ще одну дитину. Народжена в Норвегії у 2011 році дитина Г. проживала там разом із матір'ю та братом. Заявник бачився з Г. у 2015 році, коли той був на двотижневих канікулах зі своєю матір'ю в Гамбії, і, можливо, один раз до цієї зустрічі.

Мати Г., яка була його одноособовим опікуном, у червні 2017 року померла. Його тітка по материнській лінії, яка жила в Англії, і його батько подали документи про встановлення опіки; батько Г. також подав заяву на отримання шенгенської візи для поїздки до Норвегії на судове засідання. Його заяву на отримання візи було відхилено, а апеляція на це рішення була залишена без задоволення. На відміну від заявника тітка Г. була присутня на судовому засіданні.

Міський суд відхилив обидві заяви про встановлення опіки, дійшовши висновку, що в обох випадках є ризик того, що про Г. не будуть належним чином піклуватися. Оцінюючи ці заяви, суд підкреслив, що Г. майже не знав свого батька, який ніколи не був у Норвегії, і що його батько хотів, щоб Г. переїхав до Гамбії. Тим часом Г. помістили до притулку.

І батько, і тітка Г. подали апеляцію. Його батько знову подав заяву на отримання шенгенської візи для участі в спільному слуханні і, коли її було відхилено, оскаржив це рішення. Вищий суд, вважаючи, що участь у слуханні через Skype не буде оптимальним рішенням, звернувся з листом до Управління імміграції, підтвердивши, що заявник є стороною у справі і що для рівності змагальних можливостей сторін важливо, аби він був присутнім протягом двох днів слухання. Апеляційна рада з питань імміграції вирішила, що ризик того, що він не повернеться до рідної країни після судового розгляду, був занадто високим для отримання візи.

Згодом Вищий суд відхилив клопотання заявника про перенесення розгляду апеляційної скарги або відокремлення його слухання від слухання тітки, встановивши, що хоча розгляд справи через Skype не був ідеальним рішенням, за таких обставин він був прийнятним. У найкращих інтересах Г. було якомога швидше врегулювати

[2] Переклад цього рішення для огляду здійснила Анастасія Бойченко.

це питання, і адвокат заявника був присутній на слуханні, щоб захистити його інтереси в апеляційному провадженні.

Під час розгляду було з'ясовано, що заявник подав заяву не про встановлення опіки над своєю дитиною, а про покладення батьківських обов'язків.

Вищий суд відхилив апеляційні скарги, дійшовши висновку, що ні опіка тітки, ні опіка батька не були в найкращих інтересах Г.

Вищий суд погодився з висновками експерта в тому, що це не матиме будь-яких безпосередніх фактичних наслідків для Г. незалежно від того, чи буде на заявника покладено батьківські обов'язки, і видається важливим те, щоб заявник був важливою частиною життя Г. у відповідний час у спосіб, який був би корисним для дитини. Насамперед це – надсилання фотографій, прояв інтересу до повсякденного життя Г. й участь у ньому, якщо Г. буде зацікавлений у контакті. Поступово вони могли б краще познайомитися один з одним. Такі контакти не залежали б від наявності в заявника батьківських обов'язків.

Щодо рішень про батьківські обов'язки Вищий суд підкреслив, що заявник мало знав Г. і тому не мав навичок для участі в прийнятті рішень таким чином, щоб це відповідало найкращим інтересам дитини. Крім того, географічна та культурна прірва між заявником та надавачем опіки Г. у Норвегії ускладнить розподіл батьківських обов'язків між заявником та опікуном Г.

У квітні 2019 року Апеляційний комітет Верховного суду відмовив заявнику в дозволі на оскарження рішення Вищого суду.

Посилаючись на статтю 6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд), заявник скаржився на несправедливість провадження головним чином через те, що йому не було дозволено бути особисто присутнім. Він стверджував, серед іншого, що був поставлений у явно невигідне становище порівняно з тіткою дитини, яка також подавала заяву про батьківські обов'язки і могла особисто брати участь у судовому розгляді.

Крім того, заявник скаржився, що відмова надати йому батьківські обов'язки порушила його право на повагу до сімейного життя відповідно до статті 8 Конвенції. Він стверджував, що непокладення на нього батьківських обов'язків щодо Г. призвело до розриву зв'язків між ними.

Оцінка Суду

Щодо статті 6 Конвенції

Ключове питання в ЄСПЛ полягало не в тому, чи потрібно було видавати візу для забезпечення заявнику справедливого судового розгляду, а в тому, чи був судовий розгляд справедливим, враховуючи, що йому не дозволили в'їхати в Норвегію, аби особисто брати участь у судовому розгляді.

ЄСПЛ зазначив, що справа у Вищому суді обмежувалася вирішенням питання лише щодо батьківських обов'язків, а не опіки над дитиною. Вищий суд спершу вважав, що заслуховування показань за допомогою відеозв'язку не буде оптимальним

рішенням. Однак після того як стало зрозуміло, що заявнику не буде дозволено в'їзд до Норвегії, Вищий суд визнав прийнятним продовжити заплановане засідання за його присутності через Skype, а також із фізичною присутністю його адвоката на слуханні для представлення інтересів заявника. Вищий суд вважав, що швидке вирішення питання відповідатиме інтересам дитини, оскільки з моменту ухвалення рішення міським судом пройшло більше року. Фактично Вищий суд мав зробити вибір між відкладенням розгляду справи на невизначений період без її вирішення і сприянням участі заявника за допомогою відеозв'язку.

Хоча заявник не погоджувався з розглядом справи без його фізичної присутності, він не скаржився через свого адвоката на конкретні проблеми під час самого засідання. Незважаючи на те, що в протоколах судових засідань були зафіксовані деякі проблеми з підключенням, із них випливало, що представник заявника не мав заперечень проти проведення засідання. Більше того, адвокат не скаржилася на те, що заявник не мав можливості конфіденційно спілкуватися під час судового розгляду.

ЄСПЛ дійшов висновку, що впродовж судового розгляду заявник користувався допомогою адвоката, присутнього на всіх засіданнях, і, хоча інколи це було технічно складніше, ніж якби він був у тій кімнаті, йому було надано багато можливостей представити свою справу як у процесі підготовки справи, так і під час самого судового розгляду.

Відповідно, ЄСПЛ не вбачив жодних ознак того, що слухання було несправедливим, і дійшов висновку, що порушення статті 6 Конвенції не було.

Стаття 8 Конвенції

ЄСПЛ відзначив, що стосунки заявника зі своїм сином переважно полягали в тому, що він зустрівся з Г. під час двотижневих канікул у Гамбії, коли дитині було чотири роки, за два роки до смерті матері Г. та за чотири роки до рішень національного суду. З огляду на високий рівень обмеженості зв'язку між батьком та сином Вищий суд вважав, що заявник був недостатньо кваліфікованим, аби взяти на себе батьківську відповідальність за Г. у спосіб, який би відповідав найкращим інтересам дитини. Утім, він рекомендував встановити між ними контакт.

За оцінкою ЄСПЛ, підстави, наведені Вищим судом, були відповідними та достатніми й не було жодних причин стверджувати, що національні органи влади не переслідували найкращі інтереси дитини або не змогли забезпечити справедливого балансу між конкуруючими інтересами у справі.

Тому ЄСПЛ визнав скаргу за статтею 8 Конвенції необґрунтованою та відхилив її.

Висновок

Відсутність порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 2 грудня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

HAMZAGIĆ v. Croatia (№ 68437/13)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції на те, що під час адміністративного судового розгляду його право на пенсію по інвалідності було визначено на основі висновків експертів, які не мали відповідної компетенції та не були неупередженими для оцінювання його стану.

Під час війни в Боснії і Герцеговині заявник три місяці провів у тюремному таборі, де був підданий різним травматичним подіям. У зв'язку із цим у Німеччині в нього було діагностовано посттравматичний стресовий розлад (далі – розлад) і призначено пенсію по інвалідності. Далі заявник звернувся до відповідних органів у Хорватії з проханням сплатити йому пропорційну частину пенсії по інвалідності. Він послався на угоду про соціальне забезпечення між Хорватією та Німеччиною.

У квітні 2012 року Загребське відділення хорватського Пенсійного фонду відхилило заяву заявника, посилаючись на висновок свого експерта, який указав, що заявник не є інвалідом.

У своїй скарзі до вищого органу заявник зазначив, що його інвалідність була встановлена в Німеччині.

В червні 2012 року Центральне відділення хорватського Пенсійного фонду отримало висновок свого експерта, який, розглянувши матеріали справи заявника, підтвердив відсутність у нього інвалідності. У липні того ж року скарга заявника була відхилена.

У своєму адміністративному позові заявник оскаржував висновки експертів пенсійного органу й підтримав висновки психоневролога, який підтвердив наявність у нього хвороби.

У грудні 2012 року заявник подав до адміністративного суду документи, з яких випливало, що інвалідність в Німеччині була встановлена на основі його розладу; заявник клопотав про проведення експертизи.

Під час судового розгляду адміністративний суд заслухав експерта хорватського Пенсійного фонду, який вказав, що розлад заявника не може спричиняти інвалідності і що нервовий розлад не може бути предметом експертизи.

Суд відхилив клопотання заявника про отримання психіатричного висновку експерта й зазначив, що відповідні обставини були правильно та детально встановлені на основі висновків експертів пенсійних органів. Зокрема, суд указав, що медична спеціалізація експерта пенсійного органу не мала значення для справи. В березні 2013 року суд відхилив скаргу заявника як необґрунтовану. Конституційне провадження також сприяло успішному завершенню справи для заявника.

У своїй скарзі до ЄСПЛ заявник скаржився на несправедливість адміністративного провадження в тому, що він не міг домогтися отримання психіатричного висновку щодо його інвалідності, а тому не міг отримати відповідні пенсійні виплати.

Оцінка Суду

ЄСПЛ нагадав, що хоча сам факт того, що експерт працює в установі, яка є стороною у справі, може викликати сумніви в заявника як в протилежної сторони, такі сумніви не можуть вважатися вирішальними в разі відсутності об'єктивних причин побоюватися того, що такий експерт не був нейтральним у своїх професійних рішеннях (пункт 46 рішення).

Стосовно експерта, який готував висновок у провадженні в першій інстанції в межах хорватського Пенсійного фонду, ЄСПЛ підкреслив, що ані зі змісту матеріалів справи, ані з тверджень заявника не вбачалося доказів відсутності в нього необхідної об'єктивності (порівняйте *Devinar*, § 51, та *Krunoslava Zovko*, § 45, обидві цит. в рішенні) (пункт 47 рішення).

Щодо експерта Г. М., який готував висновок у межах розгляду справи заявника вищим пенсійним органом, ЄСПЛ визнав зрозумілим те, що в заявника виникли сумніви у його компетентності та нейтральності з урахуванням того, що йому надали пенсію по інвалідності в Німеччині головним чином у зв'язку з розладом, тоді як Г. М. не був спеціалістом у сфері психіатрії. Під час слухання Г. М. також вказував, що розлад не міг спричинити інвалідність (пункт 48 рішення).

З огляду на це ЄСПЛ насамперед відзначив, що кожна держава має власні критерії для присудження пенсії по інвалідності. Згідно із Законом про пенсійне страхування Хорватії для отримання пенсії по інвалідності особа має повністю (загальна непрацездатність) або більше ніж на 50 % втратити працездатність порівняно з фізично та психічно здоровою застрахованою особою, яка має таку ж або схожу освіту чи здатності, (професійна нездатність до роботи) у зв'язку із змінами стану здоров'я, які не можна вилікувати. Тому з метою отримання пенсії по інвалідності хорватський Закон установив доволі високі вимоги в тому сенсі, що проблеми зі здоров'ям особи мали впливати на її працездатність (пункт 49 рішення).

Із цього випливає, як пояснили національні органи влади, що факт присудження заявникові пенсії по інвалідності в Німеччині переважно на основі його розладу не мав жодного значення для хорватських органів влади, оскільки вони мали з'ясувати, чи виправдовував медичний стан заявника надання йому пенсії по інвалідності на підставі критеріїв, які застосовуються в Хорватії (пункт 50 рішення).

ЄСПЛ не вбачив проблематичним те, що експерти, які підготували свої висновки у справі заявника, не були спеціалістами в психіатрії чи з будь-яких інших хвороб, на які страждав заявник. Їхнє завдання не полягало в діагностиці чи лікуванні хвороб заявника, а в оцінюванні на основі підготованої медичними спеціалістами в Німеччині, які діагностували та лікували заявника, їх наслідків на здатність заявника працювати. ЄСПЛ підкреслив, що ці експерти були медичними експертами зі значним професійним та науковим досвідом й у своїй роботі вони були зобов'язані застосовувати Закон про

пенсійне страхування, наказ та інші регуляторні акти, а також принципи й досягнення сучасної медичної науки (пункт 54 рішення).

ЄСПЛ також зауважив, що заявник мав можливість ефективно оскаржити висновки експертів та відповідні рішення пенсійного органу до адміністративного суду. Після подачі заявником адміністративного позову адміністративний суд запитав у нього додаткову медичну документацію з апеляцій експерта та заслухав його в судовому засіданні, на якому заявник міг ставити питання. Зрештою суд відхилив позов заявника, дійшовши висновку, що висунуті ним аргументи не містять жодних тверджень, які могли б поставити під сумнів висновки експертів (пункт 55 рішення).

ЄСПЛ підкреслив, що клопотання заявника про отримання психіатричного висновку ґрунтувалися на тому, що його було повністю визнано непрацездатним у Німеччині на основі його розладу та що висновки експертів у Хорватії були підготовані без його особистого огляду. Водночас його твердження здебільшого стосувалися критеріїв, які експерти хорватського Пенсійного фонду застосовували при оцінюванні його медичного стану, що не означало отримання ще одного висновку експерта. Крім того, згідно з національним законодавством особисті огляди особи проводилися винятково в разі, якщо на основі медичної документації, підготованої органом пенсійного страхування іншої країни, не можливо було зробити висновки, чого в ситуації заявника не було (пункт 56 рішення).

ЄСПЛ повторив, що оцінювання отриманих доказів та відповідності будь-якого доказу, який сторона бажає навести, є прерогативою національних судів. ЄСПЛ не може встановити нічого несправедливого в обґрунтованому рішенні адміністративного суду про відмову в отриманні психіатричного висновку. Цей суд визначив, що відповідні медичні обставини, установлені двома висновками експертів, узгоджувалися з медичною документацією в матеріалах справи, що кожна держава визначає інвалідність для призначення відповідної пенсії на основі власних медичних та юридичних критеріїв і що в цій справі експерти дійшли висновку, що хвороба заявника не могла становити інвалідність на основі хорватських критеріїв (пункт 57 рішення).

Тому з наведених вище міркувань ЄСПЛ вказав, що розгляд адміністративним судом справи заявника на основі висновків експертів хорватського Пенсійного фонду без додаткової перевірки стану його здоров'я спеціалістом у сфері психіатрії, як він цього просив, не становило порушення його права на справедливий судовий розгляд (пункт 58 рішення).

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 9 грудня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

YAKHYMOVYCH v. Ukraine (№ 23476/15)

Обставини справи

Справа стосувалася обвинувачення заявника та його засудження за замовлення вбивства С., який, імовірно, обманув заявника в майнових питаннях. Убивство було фальшиво «вчинено» особою, яку заявник знайшов через друга, після чого заявник сплатив за це кошти.

Заявник мав конфлікт із паном С., який, на його думку, незаконно привласнив житлове приміщення. У зв'язку із цим заявник звертався до низки органів влади.

З наведених рішень національних судів зрозуміло, що заявник, раніше не судимий, вирішив замовити вбивство С. за таких обставин.

Ч. у цій справі тривалий час був другом сім'ї заявника. За його показаннями міліції, що зрештою мали наслідком засудження заявника, останній уперше розповів Ч. про С., коли Ч. відбув покарання у вигляді позбавлення волі у 2007 чи 2008 році. Тоді ж заявник пояснив Ч., що не може повернути собі майно від С. законними способами, й неодноразово просив Ч. допомогти йому в пошуку когось, хто б міг побити С. Ч. відмовив у цьому. Після ув'язнення Ч. у 2008 році заявник відвідав його та приніс одяг. Далі заявник неодноразово телефонував Ч., коли той перебував у тюрмі. Оскільки заявник програв усі справи проти С., він змінив свої плани в сторону його вбивства і попросив Ч. допомогти знайти когось, хто б міг це зробити.

Ч. повідомив про це правоохоронні органи. Підрозділ міліції по боротьбі з організованою злочинністю (місто Донецьк) ухвалив рішення про проведення операції під прикриттям задля збору доказів проти заявника. Для цього було найнято агента під прикриттям (І.) 3 квітня 2012 року. Хоча матеріали справи не містили жодної описової інформації про особу І., імовірно, що він був не працівником правоохоронних органів, а інформатором, найнятим з осіб із кримінальним минулим. За планом, Ч. мав познайомити заявника з І.

3 квітня 2012 року заявник зустрівся з І. та найняв його для вбивства С. в обмін на 2000 грн (180 євро на час подій). Того ж дня він сплатив йому частину коштів та пообіцяв сплатити іншу після вбивства. Заявник указав І. місце проживання С. та марку його автомобіля. 5 квітня 2012 року заявник зустрівся з І., який сказав йому, що може вбити С. того ж дня. Заявник повідомив, що буде перебувати поруч зі своїм будинком, щоб його могли бачити сусіди для алібі. Того самого дня міліція інсценувала викрадення С. і підготувала фотографію його імітованого «вбивства». Далі І. при зустрічі із заявником показав йому цю фотографію на телефоні й отримав решту коштів за вбивство на замовлення. Після цього заявника було затримано.

Заявник не визнавав себе винним і пояснив, що не хотів вбивати С., не замовляв його вбивства й дав гроші І. на прохання Ч. допомогти тому оплатити поїздку. Це саме Ч., який ненавидів С., розповів заявникові, що бажає помсти. Заявник вважав,

що Ч. та І. його підставили. І. діяв агресивно та наполегливо. Коли І. наполіг на тому, щоб заявник організував вбивство С., заявник утримався від відповіді й дав неоднозначні відповіді, оскільки боявся І., якого йому представили як особу, яка має судимість за серйозний злочин.

Суд першої інстанції неодноразово викликав І. як свідка й ухвалював рішення про його привід, проте без успіху. 4 липня 2013 року суд установив відсутність вагомих підстав для проведення допиту І. в судовому засіданні, оскільки він перебував під вартою і його особу не було розкрито. Заявник заперечував, оскільки бачив його під час перехресного допиту на етапі досудового розслідування, і вважав, що підстав для його захисту немає і що його можна доставити до суду.

3 жовтня 2013 року суд першої інстанції визнав заявника винним в організації замаху на вбивство на замовлення та призначив покарання у вигляді 11 років позбавлення волі. Серед іншого, суд послався на досудові показання І. та судові показання Ч.; відеозаписи розмов між заявником, І. та Ч. 3, 5, 6 квітня 2012 року та їх роздруківки, підготовані судовим експертом; звіти правоохоронних органів; показання свідків, які інсценували викрадення та вбивство С.; інші докази.

У своїй апеляційній скарзі заявник указував, що він став жертвою провокації: міліція, знаючи про його вороже ставлення до С., найняла агента-провокатора, аби підбурити заявника замовити вбивство С. Також заявник зазначив, що, як вбачалося з доказів, він ніколи не намагався вбити С., а пасивно й під тиском прийняв ініціативу агента під прикриттям. Він не звертався за цими послугами до І. і навіть не знав його, а познайомив їх Ч. за сприяння міліції. Із записів розмов випливало, що І. постійно докучав заявникові вбивством С., тоді як заявник не ініціював цього та навіть не говорив про це.

24 грудня 2013 року Донецький обласний апеляційний суд підтримав засудження заявника, дійшовши висновку, що наведеними доказами вина заявника була достатньо встановлена. Проте апеляційний суд визначив, що всупереч висновку суду першої інстанції заявник, за відповідними положеннями Кримінального кодексу, не міг вважатися «організатором» злочину, а був «підбурювачем» (*instigator*), тому суд зменшив призначене покарання до 10 років позбавлення волі.

У своїй касаційній скарзі заявник повторно навів твердження про провокацію. Він зазначав, що, незважаючи на неодноразові прохання, суди нижчих інстанцій не допитали І., хоча його досудові показання, використані як докази у справі, суперечили змісту розмов.

27 листопада 2014 року Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ підтримав засудження заявника. ВССУ вказав, що аргументи заявника про провокацію є необґрунтованими, адже його вина достатньо підтверджена доказами. Зокрема, ВССУ послався на показання Ч., І., К. і працівників міліції (див. пункт 11 (i) та (iv) цього рішення) про те, що заявник уперше зв'язався із Ч., шукаючи вбивцю на замовлення, і що міліція організувала операцію, щоб застати

його на місці злочину. Ці докази узгоджувалися з протоколами міліції, що підтверджували відповідні дії, і висновком судово-медичної експертизи, в якому містилися деталі розмов між заявником, Ч. та І. (див. пункт 11 (ii) цього рішення).

ВССУ відхилив аргумент заявника про те, що він, побоюючись І., просто не зміг активно заперечити його постійним набриданням. Суд визнав, що докази свідчили про те, що заявник ініціював злочин, обговорив ціну вбивства, повідомив адресу С. та попросив І. повідомити про час, коли С. буде вбито, аби забезпечити собі алібі. Щодо аргументу заявника про те, що він не зміг допитати І., суд зазначив, що після завершення судового розгляду сторона захисту не клопотала про допит цього свідка.

Посилаючись на статтю 6 Конвенції, заявник скаржився на те, що він стверджувано є жертвою провокації вчинення злочину з боку правоохоронних органів і що не мав змоги допитати ключового свідка в цій справі.

Оцінка Суду

ЄСПЛ підкреслив, що заявник упродовж всього провадження послідовно заявляв про провокацію як безпосередньо, так і побічно. Хоча заявник не визнавав своєї вини у вчиненні злочину, в якому обвинувачувався, характер його захисту (див. пункт 9 цього рішення) не виключав його справу з категорії «справ про провокацію» (порівняйте Berlizev v. Ukraine, no. 43571/12, § 46, 8 липня 2021 року). З урахуванням змісту розмов між заявником, І. та Ч. 3 квітня 2012 року його скарга є обґрунтованою і підлягає розгляду в межах категорії «справ про провокацію» (пункт 46 рішення).

Передусім, повертаючись до матеріального критерію провокації, ЄСПЛ підкреслив, що, як установили національні суди, саме заявник першим звернувся до Ч. за допомогою у вбивстві С. Насамперед такий висновок ґрунтувався на показаннях Ч., якого заявник мав можливість допитати в межах перехресного допиту і чиї показання він міг заперечити / оскаржити під час провадження. Надані до суду докази також містили низку вказівок на те, що заявник неодноразово обговорював із Ч. та І. плани вбивства, вказав їм потенційну адресу жертви й ужив активних заходів для уникнення виявлення і забезпечення алібі у зв'язку із цим (пункт 47 рішення).

Водночас операція під прикриттям, направлена на заявника, була розпочата в силу показань Ч. за відсутності санкціонування чи нагляду будь-якого органу, відокремленого від підрозділу міліції, що її здійснював. Видається, що це здійснювалося на основі чинного на час подій у справі законодавства (до набрання чинності КПК 2012 року – див. пункт 16 цього рішення), хоча ЄСПЛ у своїй усталеній практиці постійно наголошує на важливості судового чи іншого незалежного наглядового механізму в цій сфері. Крім того, ані показання Ч. міліції, на основі яких було розпочато таку операцію, ані будь-яке інше офіційне обґрунтоване рішення про її проведення ЄСПЛ надано не було. Так само не було вказівок на те,

що ці матеріали / документи перебували в розпорядженні національних судів (пункт 48 рішення).

Як випливає із записів розмов між агентами міліції, Ч. та І., і заявником, останній надав необ'єктивні та розпливчаті відповіді на питання організації вбивства і навіть зробив зауваження, які можна зрозуміти як висловлення ним невпевненості / сумнівів стосовно всієї злочинної схеми чи її окремих аспектів («Мені це не потрібно», «В цьому немає потреби», «Немає потреби в цьому всьому», «Зберігайте спокій», «Немає потреби в цьому всьому», «Нічого не робіть, нічого не кажіть» – див. пункт 11 (iii) (a) цього рішення) (пункт 49 рішення).

Однак слова заявника можуть розумітися і як невпевненість щодо конкретних форм запланованого злочину та його приховування, а не його небажання вчинити вбивство (пункт 50 рішення).

Записи також містили обмін думками, які могли вказувати на те, що І. та Ч. не залишалися повністю пасивними й могли розглядатися як такі, що беруть на себе відповідальність за ситуацію, незважаючи на пасивне ставлення заявника. Зокрема, І. назвав оплату фінансовою допомогою для поїздки, а не вартістю вбивства на замовлення і підкреслив власне негативне ставлення до С., невідкладність ситуації і свою потребу в грошах. Ч. вніс частину коштів на оплату послуг І. (пункт 51 рішення).

Разом із цим, на думку ЄСПЛ, ще одним важливим елементом є той факт, що заявника було засуджено лише як «підбурювача», а не «організатора» злочину (див. пункти 13 та 20 цього рішення). Відповідно, факт того, що І. та Ч., як видається, проявляли більш активне ставлення / позицію, аніж сам заявник, під час розгляду справи можна вважати менш значущим (пункт 52 рішення).

У світлі наведених вище непереконливих аргументів ЄСПЛ на основі лише матеріального критерію остаточно не може встановити, що заявника було спровоковано в порушення статті 6 Конвенції, а тому він звертається до процесуального критерію провокації (див. *Edwards and Lewis v. the United Kingdom* [GC], nos. 39647/98 та 40461/98, § 46, ECHR 2004-X) (пункт 53 рішення).

Для ефективного розгляду твердження заявника про провокацію національні суди мали б у змагальному провадженні встановити причини проведення операції, ступінь участі правоохоронних органів у вчиненні правопорушення та характер будь-якої провокації чи тиску, якому було піддано заявника (див. *Ramanauskas*, цит. вище, § 71). ЄСПЛ у зв'язку із цим нагадує, що операція міліції була розпочата без жодного санкціонування чи нагляду окремого від підрозділу міліції, який проводив операцію, органу (див. пункт 48 цього рішення) (пункт 54 рішення).

Певною мірою національні суди розглянули ці елементи. Вони дійшли висновку, зокрема на основі показань Ч., що саме заявник ініціював пошук найманого вбивці. Вони також зосередили свою увагу на подальшій поведінці заявника, у тому числі на факті того, що він назвав потенційну адресу жертви, та його спробах забезпечити

собі алібі як на доказах, що він справді мав намір вбити С. (див. пункт 15 цього рішення) (пункт 55 рішення).

Водночас щодо посилання національних судів на аргумент про те, що заявник спочатку зв'язався із Ч. для організації вбивства, ЄСПЛ не міг дійти висновку з огляду на наведені вище недоліки процедури, що мала наслідком проведення таємної операції та відсутності відповідних документів (див. пункт 48 рішення), що процес (процедура), за допомогою якого суди дійшли такого висновку, був забезпечений достатніми гарантіями (пункт 56 рішення).

Крім цього, як указав ЄСПЛ вище, ступінь участі міліції та характер будь-якої провокації, якій міг бути підданий заявник, порушували складні питання, які заслуговували на ретельний розгляд національними судами. У зв'язку із цим ефективна реалізація судами свого обов'язку з перевірки твердження заявника про провокацію вимагає від них прояву ретельності / старанності при допиті тих, хто відігравав ключову роль у проведенні таємної операції, а саме І., незалежно від доволі пасивного ставлення заявника до допиту цього свідка (див. пункти 7 та 24 цього рішення) (пункт 57 рішення).

Однак, незважаючи на центральну роль, яку відігравав І. в подіях, жодних достатніх причин його відсутності в суді надано не було: факт того, що він перебував під вартою означав не його недоступність у зв'язку із цим, а те, що він перебував під контролем органів влади, а тому, в принципі, міг бути доставлений до суду (пункт 58 рішення).

Під час засудження заявника як «підбурювача» (тобто того, хто схиляє іншого на вчинення злочину) національні суди навели незначні коментарі про те, наскільки точно ця роль співвідносилася з його явними сумнівами і явно проактивною поведінкою І. та Ч.: суди чітко не прокоментували, чи вважали вони ці сумніви такими, що стосуються певних форм запланованого злочину і його приховування або бажання заявника вчинити вбивство (пункт 59 рішення).

Ураховуючи складність таких питань в цій справі (як зазначено вище в межах матеріального критерію провокації), вони вимагали більш детальної відповіді / коментаря національних судів для того, щоб об'єктивний спостерігач міг переконатися, що твердження заявника про провокацію було належно розглянуто (пункт 60 рішення).

Хоча наведені вище процесуальні недоліки, взяті окремо, не можуть порушити загальну справедливість провадження щодо заявника, проте у своїй сукупності вони мають інший наслідок (пункт 61 рішення).

Отже, ЄСПЛ висновив, що національні суди належним чином не розглянули твердження заявника про провокацію вчинення злочину з боку правоохоронних органів, а тому було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції щодо цього аспекту (пункти 62–63 рішення).

З огляду на наведене ЄСПЛ не вбачив необхідності в окремому розгляді скарг заявника за пунктом 1 і підпунктом (d) пункту 3 статті 6 Конвенції щодо допуску як доказу показань І., якого заявник не міг допитати під час судового розгляду.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 грудня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 7 КОНВЕНЦІЇ (НІЯКОГО ПОКАРАННЯ БЕЗ ЗАКОНУ)

W.A. v. Switzerland (№ 38958/16)

Обставини справи

Справа стосувалася рішення про превентивне ув'язнення W.A. – чоловіка, який мав серйозні психічні захворювання, після того, як він відбув 20-річний строк позбавлення волі за вчинення двох убивств.

Це покарання було призначено заявникові на початку 1990-х років. Заявник страждав від розладу особистості, який важко піддавався лікуванню, а психіатричний експерт установив, що він учинив злочини, перебуваючи у стані обмеженої дієздатності. Проте суд указав, що заявник загрожує суспільству, що може бути усунуто лише в разі призначення довгострокового покарання, а не превентивного ув'язнення, що на практиці рідко тривало понад п'ять років.

W.A. відбув призначене покарання до 2010 року, однак того ж року його помістили під варту після подачі прокурором клопотання про превентивне ув'язнення згідно з новими положеннями Кримінального кодексу. У 2012 році Федеральний суд на відміну від судів нижчих інстанцій поновив провадження, наводячи деякі факти, що, на його думку, не були відомі присяжним на той час, зокрема стосовно того, що стан заявника не піддавався лікуванню.

У 2013 році окружний суд ухвалив рішення про превентивне ув'язнення заявника. Хоча суд не переглядав вчинені раніше заявником злочини, він послався на нещодавній звіт психіатра та умови для застосування превентивного ув'язнення, які були дотримані на початку 1990-х років і які, на думку суду, і досі продовжують дотримуватися. Суд також указав, що заявник, найвірогідніше, знову вчинить насильницький злочин і що перспективи успішного психіатричного лікування є незначними. Заявник і досі перебуває в установі виконання покарань.

Заявник оскаржував таке рішення, проте його скарги були відхилені на апеляційному й федеральному рівнях. Федеральний суд установив, що заборона ретроактивного покарання застосовується до рішень про превентивне ув'язнення на підставі статей 64–65 Кримінального кодексу, зазначаючи, що превентивне ув'язнення та призначення покарання за своїм каральним ефектом є схожими. Оскільки нові положення Кримінального кодексу про превентивне ув'язнення не були більш суворими, аніж попередні, вони можуть застосовуватися ретроактивно. Кримінальний кодекс також дозволяв поновлення провадження на шкоду засудженому як у старих, так і в новіших редакціях. На думку Федерального суду, принципу «ніякого покарання без закону» порушено не було. Він підкреслив, що з огляду на тяжкість захворювання та загрозу, яку становив заявник, його ув'язнення було необхідним.

Посилаючись на пункт 1 статті 5, пункт 1 статті 7 Конвенції та статтю 4 Протоколу № 7 до Конвенції, заявник скаржився на своє превентивне ув'язнення, яке було застосовано ретроактивно, і на те, що його було покарано двічі за ті самі злочини.

Оцінка Суду

Пункт 1 статті 5 Конвенції

«Засудження» в розумінні усталеної практики ЄСПЛ спрямовує як до визначення факту вчинення злочину, так і до подальшого призначення покарання. Лише вирок, яким установлено вину особи у вчиненні злочину, відповідає вимогам «засудження» в розумінні підпункту (a) пункту 1 статті 5 Конвенції.

ЄСПЛ підкреслив, що на відміну від первинного судового розгляду та вироку рішення про ув'язнення 2013 року не відповідало вимогам Конвенції щодо окремого «засудження». Крім того, ЄСПЛ установив, що процедура поновлення провадження не створила достатнього зв'язку між першим засудженням та подальшим превентивним ув'язненням. Злочини, за які було засуджено заявника, не були переглянуті. Під час цієї процедури було установлено не нові факти, а лише те, чи відповідав заявник вимогам щодо превентивного ув'язнення. Фактично це становило додаткове покарання.

Стосовно позбавлення свободи осіб, які страждають психічними розладами, ЄСПЛ вказав, що заявник справді був «психічнохворим» для цілей підпункту (e) пункту 1 статті 5 Конвенції, проте аби його ув'язнення було законним, було б необхідно помістити його до відповідної психіатричної установи для пацієнтів із психічними розладами, а не до звичайної тюрми, навіть якби він мав невисоку перспективу успіху лікування.

Тому було порушено пункт 1 статті 5 Конвенції.

Пункт 1 статті 7 Конвенції

ЄСПЛ підтвердив, що ув'язнення заявника становило «покарання».

Рішення про ув'язнення було «більш суворим» покаранням, призначеним заявнику. Зокрема, на час учинення заявником злочинів до нього не можна було застосувати превентивне ув'язнення шляхом ретроактивного рішення, ухваленого після того, як його засудження в 1990-х роках стало остаточним. Крім того, згідно з новою редакцією Кримінального кодексу у зв'язку з тим, що призначений строк ув'язнення підлягає виконанню до ухвалення рішення про превентивне затримання, відповідну особу має бути ув'язнено на довший період.

Тому було порушено пункт 1 статті 7 Конвенції.

Стаття 4 Протоколу № 7 до Конвенції

ЄСПЛ повторив, що правова визначеність не може бути абсолютною. Конвенція прямо дозволяє поновлення провадження в кримінальних справах у випадках, коли

з'являються нові факти, які мають настільки важливе значення, що можуть потенційно вплинути на «результат справи».

Суд уже встановив, що провадження у справі не було поновлено згідно з Конвенцією, оскільки жодних нових фактів не було встановлено й новим рішенням не було визначено нового обвинувачення.

Тому було порушено статтю 4 Протоколу № 7 до Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність).

Порушення пункту 1 статті 7 Конвенції (ніякого покарання без закону).

Порушення статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції (право не бути притягнутим до суду або покараним двічі).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 2 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

SHABELNIK v. Ukraine (No. 3) (№ 54806/18)

Обставини справи

Ця справа стосувалася судового перегляду на національному рівні попереднього засудження заявника за фактом учинення ним двох вбивств після того, як ЄСПЛ констатував порушення Конвенції в його справі. Зокрема, після ухвалення ЄСПЛ другого рішення у кримінальному провадженні у справі пана Шабельника Верховний Суд скасував його засудження стосовно одного з епізодів вбивства, щодо якого мало місце порушення Конвенції, проте підтвердив призначення покарання у вигляді довічного позбавлення волі в іншому епізоді вбивства, щодо якого висновки ЄСПЛ про порушення прав заявника за Конвенцією не стосувалися.

Посилаючись на статті 6 та 7 Конвенції, заявник скаржився, що Верховний Суд призначив йому нове покарання за злочин, учинений 17 років тому, незважаючи на той факт, що згідно з національним законодавством якщо будь-яку особу засуджено до покарання у вигляді довічного позбавлення волі за злочин, учинений більше ніж 15 років тому, строк її покарання не може перевищувати 15 років позбавлення волі. Він також скаржився, що Верховний Суд проігнорував це питання і не проаналізував питання застосування строку давності в його кримінальній справі.

Оцінка Суду

ЄСПЛ вказав, що твердження заявника про нерозгляд Верховним Судом питання застосування строку давності у кримінальній справі щодо нього відповідно до статті 7 Конвенції обґрунтовувалися його міркуванням про те, що Верховний Суд, переглядаючи справу щодо нього, призначив йому нове покарання. Тому застосовність статті 7 Конвенції в цій справі заснована на вказаному твердженні. З відповідних положень Кримінального процесуального кодексу в частині повноважень Верховного Суду з перегляду остаточних судових рішень у межах провадження за виключними обставинами зрозуміло, що такий перегляд може призвести до ситуації, в якій первинний вирок не може залишатися в силі, і тому національні суди будуть зобов'язані застосовувати статтю 49 Кримінального кодексу щодо строків давності. У разі невиконання цього може виникнути питання за статтею 7 Конвенції у світлі принципу ретроактивного застосування більш м'якого кримінального закону. Таким чином, ЄСПЛ був покликаний вирішити, чи за обставин цієї справи Велика Палата Верховного Суду призначила заявникові 16 травня 2018 року нове покарання і тому була зобов'язана застосувати частину 4 статті 49 Кримінального кодексу і призначити заявникові 15 років позбавлення волі замість довічного позбавлення волі (пункт 36 рішення).

ЄСПЛ оголосив у цій справі заяву заявника прийнятною за статтею 7 Конвенції.

Щодо кримінальної справи заявника ЄСПЛ підкреслив, що двома попередніми рішеннями (див. *Shabelnik v. Ukraine*, no. *16404/03*, 19 лютого 2009 року, та *Shabelnik v. Ukraine (no. 2)*, no. *15685/11*, 1 червня 2017 року) він констатував низку порушень статті 6 Конвенції. Проте всі скарги заявника й усі висновки ЄСПЛ в цих рішеннях стосувалися лише одного з двох злочинів, що були предметом розгляду в національних судах, а саме вбивства К. ЄСПЛ не встановив жодних порушень Конвенції стосовно кримінального провадження щодо вбивства С. (пункт 45 рішення).

У результаті перегляду 2017–2018 років, про який ідеться в пунктах 23–26 цього рішення, Верховний Суд скасував вирок заявника лише в частині вбивства К. Водночас він розділив відповідні покарання, призначені за два різні злочини, і далі підтвердив покарання, яке стосувалося епізоду викрадення і вбивства С. (пункт 46 рішення).

Що стосується аргументу заявника про те, що покарання було призначене за два злочини і що неможливо визначити, яка його частина стосувалася епізоду вбивства С., ЄСПЛ відзначив, що в первинному вироку, ухваленому судом першої інстанції 11 липня 2002 року, було оцінено всі елементи складу кожного злочину на підставі відповідних положень Кримінального кодексу. Крім цього, стаття 115 Кримінального кодексу передбачає можливість призначення більш суворого покарання, зокрема довічного позбавлення волі, у випадках, якщо буде встановлено принаймні одну із тринадцяти кваліфікаційних ознак, наведених у частині другій цієї статті. У первинному вироку було встановлено п'ять кваліфікаційних ознак: пункти 2, 3, 6, 9 та 13 частини другої статті 115 Кримінального кодексу, кожна з яких була достатньою правовою основою для призначення заявникові покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Тому не можна вважати, що засудження заявника до довічного позбавлення волі не мало правової підстави після скасування вироку щодо заявника в частині епізоду вбивства К.: хоча цей процес, без сумніву, призвів до усунення двох кваліфікаційних ознак, що стосувалися ситуацій, коли правопорушник уже вчинив вбивство, три інші ознаки залишилися (пункт 47 рішення).

Залишалося нез'ясованим питання про те, чи призвело усунення ознаки повторності злочинів до переоцінки доказів, досліджених у кримінальній справі заявника. У зв'язку із цим ЄСПЛ відзначив, що два злочини, які були предметом розгляду в цій справі, фактично не були між собою пов'язані. На думку суду першої інстанції, ці два злочини були між собою пов'язані тим, що лише після того, як у результаті вбивства К. заявникові не вдалося отримати жодних коштів, він вирішив вчинити інший злочин – викрадення та вбивство С. – з метою отримати кошти. Судді Верховного Суду, які не погодилися з думкою більшості, у своїй окремій думці послалися на цей висновок щодо відсутності взаємозв'язку між цими двома злочинами. Залишаючи осторонь припущення про мотиви дій заявника судом першої інстанції, ЄСПЛ, як зауважив Уряд, підкреслив, що таке припущення не має жодного стосунку до кваліфікації національними судами одного з діянь заявника щодо С. як вбивства з корисливих мотивів (з урахуванням того факту, що він вимагав викуп

й отримав ці гроші, які були знайдені в нього). Крім цього, оскільки вина заявника за епізодом вбивства К. більше не вважалася установленою судом, жодної правової підстави для висновку про те, що епізод вбивства С. був повторним злочином не було, і тому ця кваліфікація була виключена. Після виключення всіх скасованих кваліфікацій Верховний Суд дійшов висновку про обґрунтованість залишення частини раніше призначеного покарання за епізодом вбивства С. без будь-якої необхідності перегляду, проте з корегуванням покарання (пункт 48 рішення).

ЄСПЛ вважав, що у світлі цих міркувань не можна стверджувати про те, що Верховний Суд призначив заявникові нове покарання. Тому питання законності покарання заявника внаслідок імовірного нерозгляду Верховним Судом питання застосування строку давності в його кримінальній справі не виникає (пункт 49 рішення).

Висновок

Відсутність порушення статті 7 Конвенції (ніякого покарання без закону).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 4 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 8 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ)

ŠPADIJER v. Montenegro (№ 31549/18)

Обставини справи

Справа стосувалася імовірного булінгу заявниці тюремним наглядачем після того, як вона розповіла про випадок, пов'язаний із відвідинами жіночої тюрми чоловіків-наглядачів, де вона працювала, і їхніми неналежними контактами з ув'язненими жінками, а також її спробами довести це / обговорити ситуацію з органами влади.

У 2013 році заявниця, яка на час подій у справі була начальницею тюремної охорони в жіночій тюрмі, повідомила про участь п'яти колег в інциденті, коли тюремним наглядачам-чоловікам було дозволено зайти до тюрми; один із них мав «фізичний контакт» із двома засудженими жінками. Незабаром після цього заявниці погрожував колега по телефону; пізніше лобове скло її автомобіля було розбито. Заявниця скаржилася до поліції; жодних обвинувачень висунуто не було.

Далі мали місце й інші стверджувані випадки булінгу.

У 2013 році колегам заявниці, залученим до інциденту, призначили стягнення у виді штрафу в розмірі від 20 % до 30 % їхньої заробітної плати з тривалістю застосування від двох до трьох місяців. Одного з тюремних наглядачів-чоловіків відсторонили від роботи з вирахуванням 40 % заробітної плати.

Пізніше того ж року цей тюремний наглядач плюнув на заявницю та образив її, нецензурно висловившись та використавши лайливі принизливі зауваження. Заявниця поскаржилася тюремній охороні. Оскільки керівник не реагував на скаргу, вона звернулася до його помічника. Він указав, що «навіть якщо йому зателефонує міністр юстиції, заявниця більше не буде начальницею зміни».

Заявниця зазначала, що далі кілька разів продовжувався булінг і в деяких випадках керівництво тюрми її не підтримувало. У вересні 2013 року заявниця взяла відпустку за станом здоров'я.

Скарга до медіатора була відхилена. В листопаді 2013 року заявниця звернулася до суду, проте безуспішно. Національний суд указав, що ці випадки не могли розцінюватися як булінг, однак було встановлено, що вона страждала від посттравматичного синдрому через них.

Упродовж цього судового розгляду на заявницю було вчинено напад, під час якого завдано тілесні ушкодження і висловлено попередження.

Рішення суду першої інстанції підтримали Вищий та Верховний суди, а конституційна скарга заявниці також не мала успіху, так само як й аналогічна скарга до Уповноваженого з прав людини.

У 2016 році заявниця звільнилася з роботи за станом здоров'я.

Посилаючись на статті 3, 6 та 13 Конвенції, заявниця скаржилася, зокрема, на психологічну шкоду, заподіяну їй у результаті постійного булінгу, і на нездатність органів влади її захистити.

Оцінка Суду

Стаття 8 Конвенції

По-перше, ЄСПЛ вказав, що ключова скарга заявниці мала бути розглянута за статтею 8 Конвенції, а не за статтями 3 або 6. ЄСПЛ визнав установленим зв'язок між інцидентами та неналежною реакцією національних органів влади, з одного боку, і психологічними проблемами заявниці, з іншого.

ЄСПЛ повторив, що держави мають обов'язок захищати фізичну та психологічну недоторканність осіб, зокрема завдяки запровадженню із цією метою правової основи.

ЄСПЛ підтвердив, що засоби захисту від булінгу в національному праві були передбачені. Проте такі заходи також мають функціонувати й на практиці. ЄСПЛ вважав, що процес посередництва (медіації) не відповідав закону. Незважаючи на встановлений зв'язок між інцидентами та станом здоров'я заявниці, вона не отримала жодного захисту від судів, які визнали періодичність інцидентів недостатньою для вжиття заходів. ЄСПЛ повторив, що скарги на булінг мають розглядатися детально і в їх сукупності, а не відхилятися лише на основі того, як часто чи нечасто мали місце інциденти з урахуванням всього контексту; деякі з окремих інцидентів узагалі лишилися нерозслідуваними.

Крім цього, ЄСПЛ установив, що прокурори реагували надто повільно, позбавляючи заявницю можливості, аби її справа була належним чином розглянута.

Загалом ЄСПЛ визначив, що спосіб реалізації законодавчих механізмів у справі заявниці, зокрема з огляду на важливість викривального контексту, був неналежним, що в результаті становить недотримання державою свого позитивного зобов'язання захищати заявницю за цією статтею Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 9 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

SÄRGAVA v. Estonia (№ 698/19)

Обставини справи

Ноутбук та мобільний телефон заявника – адвоката – було вилучено з його будинку та автомобіля і далі досліджено органами влади в межах кримінального провадження.

Скарги заявника про визнання незаконними вилучення і невикористання скопійованих із носіїв матеріалів як доказів у кримінальному провадженні були безуспішними.

Заявник, посилаючись на адвокатську таємницю і недоторканність носіїв інформації, що стосувалися надання адвокатських послуг, скаржився, що вилучення його ноутбука та мобільного телефону й подальше їх дослідження становили порушення його прав за статтею 8 Конвенції.

Оцінка Суду

Вилучення носіїв інформації заявника та їх подальше дослідження було втручанням у його право на повагу до кореспонденції. ЄСПЛ залишив відкритим питання того, чи відповідало національне законодавство вимогам чіткості та передбачуваності, оскільки в будь-якому разі воно не забезпечувало достатніх процесуальних гарантій запобігання свавільному чи непропорційному втручанню в адвокатську таємницю.

Судячи з усього, національне законодавство не містить жодного положення про процедуру чи гарантії, які б регулювали огляд / перевірку електронних носіїв інформації та запобігали тому, щоб повідомлення / інформація, охоплювані адвокатською таємницею, були скомпрометованими. Крім того, рішення про обшук не передбачало захисту матеріалів, імовірно охоплених адвокатською таємницею. До того ж рішення про пошук за ключовими словами (чи іншим методом відсіювання) та їх добір (деякі з них явно охоплювали широку сферу) були повністю залишені на розсуд відповідних слідчих органів. Національне законодавство не наділяло заявника жодним правом бути присутнім під час пошуку за ключовими словами й не містило жодних конкретних процесуальних правил, що мають бути дотримані в разі заперечення вилучення чи вивчення змісту щодо адвокатської таємниці.

ЄСПЛ не вбачив підстав для з'ясування того, чи було фактично порушено адвокатську таємницю в цій справі. Водночас відсутність процесуальних гарантій стосовно захисту адвокатської таємниці вже не відповідає вимогам критерію, за яким втручання має здійснюватися «згідно із законом» в розумінні пункту 2 статті 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

N. v. Romania (No. 2) (№ 38048/18)

Обставини справи

Справа стосувалася провадження, у межах якого національні суди, переважно обґрунтовуючи свої рішення медичними висновками, позбавили заявника цивільної дієздатності й призначили йому опікуна. Вона також стосувалася способу, яким національні органи влади замінили опікуна заявника.

Із червня 2006 року по травень 2018 року заявник перебував у психіатричній лікарні. У 2014 році суд першої інстанції призначив заявникові тимчасового опікуна після того, як лікарня подала заяву про позбавлення його дієздатності та призначення опікуна. Обґрунтування суду полягало в тому, що заявник страждав від параноїдної шизофренії, підтвердженої висновком комісії лікарів-психіатрів.

У серпні 2016 року з огляду на діагноз, висновок психіатрів та з урахуванням письмових тверджень заявника, які «підтверджували його психічний стан», суд першої інстанції позбавив заявника цивільної дієздатності й установив опіку. Не знайшовши члена родини чи знайомої особи, яка бажала б узяти на себе роль опікуна, суд призначив одну з працівниць органу соціального захисту, зокрема з огляду на його близьке розташування з лікарнею, законним опікуном заявника.

Заявник оскаржив це рішення. Він стверджував, що застосований судом захід не був виправданим і був прийнятий із порушенням процесуальних прав заявника. Він наполегливо закликав суд урахувати вразливе становище осіб із психічними розладами, які піддавалися маргіналізації, сегрегації та жорстокому поводженню в психіатричних закладах. Заявник також просив (безуспішно), аби суд направив справу до Суду ЄС для надання попереднього висновку, стверджуючи, що рішення суперечило вимогам законодавства ЄС щодо права голосувати та права осіб з інвалідністю працювати. Зокрема, він висловив заперечення стосовно конституційності статті 164 § 1 Цивільного кодексу про процедуру опіки, згідно з якою, на його думку, особи з психічними розладами піддаються дискримінації та позбавлені можливості користуватися своїми правами.

29 серпня 2016 року окружний суд ухвалив рішення, підкреслюючи необхідність подальшого перебування заявника в психіатричному закладі. В лютому 2017 року було ухвалено рішення про його звільнення за певних умов, проте цього реалізовано не було.

Тим часом заявник подав свою першу заяву до ЄСПЛ щодо законності перебування в психіатричному закладі. У своєму рішенні *N. v. Romania* (no. 59152/08) від 28 листопада 2017 року ЄСПЛ, зокрема, установив, що принаймні з 11 вересня 2007 року (дата першого перегляду законності утримування) жодної правової підстави виправдання ув'язнення заявника в психіатричному закладі не було, оскільки національні суди не визначили, що він становив небезпеку, як того вимагає

національне законодавство. На підставі статті 46 Конвенції ЄСПЛ вказав, що органи влади мають без затримки виконати рішення суду про звільнення заявника за умов, що відповідають його потребам, і рекомендував Румунії переглянути загальні заходи для забезпечення того, щоб: 1) ув'язнення осіб у психіатричних закладах було не свавільним, а законним і виправданим; 2) будь-які особи, утримувані в таких установах, мали право на провадження з належними процесуальними гарантіями з метою забезпечення оперативного ухвалення рішення суду про законність такого ув'язнення.

У грудні 2017 року тези нового психіатричного висновку були такими, як і в першому висновку. Новий психіатричний висновок містив рекомендацію подальшого позбавлення заявника цивільної дієздатності. Заявник подав скаргу, проте безуспішно.

Надалі, у травні 2018 року, заявника було переведено до іншої психіатричної установи й призначено нового опікуна, оскільки попередній перебував далеко від цієї установи. Заявник не був учасником цього провадження.

Заявник скаржився, що органи влади змінили його опікуна у провадженні, учасником якого він не був, і що він був підданий дискримінації на основі психічної хвороби та соціального статусу. Заявник також указував, що опіка була встановлена автоматично, оскільки закон не передбачав індивідуального оцінювання його ситуації; застосований захід ґрунтувався на його психічній хворобі та відсутності сімейної підтримки, жодних альтернативних рішень органами влади запропоновано не було.

Оцінка Суду

ЄСПЛ вказав, що хоча захід із позбавлення заявника цивільної дієздатності було вжито в його інтересах та інтересах інших осіб, чинне законодавство не давало можливості індивідуального оцінювання його становища. Окружний суд визнав, що законодавство не передбачало більш детальної реакції на проблему заявника, тоді як Конституційний суд розмежовував повну дієздатність та повну недієздатність, проте не передбачав «індивідуалізованої відповіді». Крім того, Конституційний суд у своєму рішенні від 16 липня 2020 року визнав, що відповідні правові положення були неконституційними й порушували міжнародні зобов'язання держави із захисту прав осіб з інвалідністю.

Далі ЄСПЛ розглянув питання того, чи був необхідним захід із повного позбавлення заявника цивільної дієздатності і, зокрема, чи було сумісним законодавство, що передбачало такий загальний захід, із вимогами Конвенції. Він підкреслив, що правові положення означали, що фактичні потреби та бажання заявника не враховували в процесі ухвалення рішення. У результаті права заявника за статтею 8 Конвенції були обмежені законом більше, аніж це було суворо необхідно. Тому було порушення статті 8 Конвенції в цьому аспекті.

Намагаючись з'ясувати, чи була необхідною зміна законного опікуна, ЄСПЛ зауважив, що заявник був виключений із провадження лише тому, що до нього була встановлена опіка, без жодного розгляду його фактичної здатності розуміти питання та висловлювати побажання. Крім того, ЄСПЛ не переконався в тому, що заявник мав реальну здатність оскаржити рішення, не в останню чергу тому, що, як установлено, це рішення так і не було йому вручене. Під час ухвалення рішення стан здоров'я заявника не був належно оцінений і не було враховано всіх думок та інтересів. ЄСПЛ не переконався в тому, що процедура супроводжувалася гарантіями, що були пропорційними серйозності втручання і відповідним інтересам. Рішення про зміну законного опікуна не обґрунтовувалося відповідними та достатніми підставами й було непропорційним. Тому в цьому аспекті також було порушено статтю 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) стосовно заявника, позбавленого дієздатності.

Порушення статті 8 Конвенції у зв'язку із зміною опікуна.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

VĂCEAN v. Romania (№ 47695/14)

Обставини справи

Ця справа стосувалася скарги заявника на порушення його права на захист ділової репутації у зв'язку з публікацією статей про нього в низці газет.

У 2011 році на вебсайтах чотирьох газет було опубліковано інтерв'ю (з відео) з М. Д. (головою профспілки членів філармонічного оркестру) та декілька статей у пресі, за змістом яких, заявник – викладач музики та майбутній директор цього оркестру – у 2008 році стверджувано вчинив крадіжку. Ці матеріали поширювалися в інтернеті в той час, коли заявник мав бути призначений на посаду директора оркестру, як переможець конкурсу.

З урахуванням того, що особи, які мають судимість, не могли претендувати на цю посаду, органи державної влади, перш ніж підтвердити призначення заявника на посаду, звернулися із запитом до правоохоронних органів, аби з'ясувати, чи справді заявник був причетним до вчинення крадіжки. Поліція поінформувала про відсутність кримінальних проваджень щодо заявника і про те, що його не притягували до відповідальності за вчинення крадіжки. Тому заявника було призначено на посаду оркестру.

У 2012 році заявник звернувся з позовом до суду проти М. Д. та відповідних ЗМІ про відшкодування шкоди, завданої його іміджу та діловій репутації. Зокрема, він вказував, що М. Д. категорично й беззастережно назвав його особою, яка вчинила кримінальне правопорушення під час допиту про зміст відео від 2008 року.

У 2013 році суд першої інстанції постановив, що в межах цієї справи М. Д. не міг вимагати захисту за статтею 10 Конвенції і що заявник, безперечно, зазнав моральної шкоди в результаті публічного звинувачення у вчиненні крадіжки. Він зобов'язав М. Д. виплатити заявникові компенсацію моральної шкоди в розмірі 5000 євро. Суд додав, що відповідні ЗМІ порушили право заявника на захист честі, гідності й ділової репутації, і зобов'язав їх видалити вказані статті зі своїх вебсайтів та опублікувати рішення суду впродовж трьох днів після набрання ним законної сили. М. Д. оскаржив це рішення.

У 2014 році апеляційний суд задовольнив його скаргу, скасував рішення суду першої інстанції і повністю відмовив у задоволенні позовних вимог заявника. Суд зазначив, серед іншого, що М. Д. не вчинив жодних протиправних дій і що інтерв'ю було опубліковано в межах журналістського розслідування, що становило суспільний інтерес для цілей статті 10 Конвенції.

Посилаючись на статтю 8 Конвенції, заявник стверджував, що органи влади не виконали свого зобов'язання із забезпечення захисту його права на захист репутації та поваги до приватного життя.

Оцінка Суду

Чи сприяв опублікований матеріал обговоренню питань, що становлять суспільний інтерес

ЄСПЛ наголосив на висновку апеляційного суду, що статті, про які йде мова, стосувалися питань, що мають суспільний інтерес: переважно вони стосувалися того, чи відповідав заявник критеріям відбору на посаду директора філармонічного оркестру, враховуючи, що, за твердженнями журналістів, він підозрювався у вчиненні крадіжки.

На думку ЄСПЛ, з урахуванням того, що події на відео відбулися задовго до публікування репортажу, а також фактичного змісту відео та статей, варто було б, щоб апеляційний суд роз'яснив причини, чому він вважав цей матеріал таким, що становить суспільний інтерес для обговорення.

Чи була відповідна особа – заявник – добре відомою

ЄСПЛ зазначив, що заявник не був публічною особою і так само не був добре відомим навіть у межах округу до того, як висунув свою кандидатуру на посаду директора. ЄСПЛ дійшов висновку, що з огляду на статус та обов'язки директора державної установи місцевого рівня заявник неминуче та свідомо став об'єктом суспільного обговорення в результаті проходження конкурсу на посаду. Таким чином він став відкритим / доступним для ретельного вивчення його дій. Відповідно, межі допустимої критики в цьому випадку були ширшими, ніж у випадку особи, яка була абсолютно невідомою в суспільстві. Водночас ці межі були вужчими порівняно з рівнем терпимості, яку мали проявляти, наприклад, політики. В цій справі звинувачення, висунуті заявникові, стосувалися його ймовірної участі у вчиненні кримінального правопорушення. У разі доведення цей факт, безсумнівно, вплинув би на його професійну кар'єру. Як наслідок, не можна стверджувати, що заявник мав би проявляти вищий рівень терпимості щодо пред'явлених йому претензій.

Наслідки заяв М. Д. та опублікованих статей

Стосовно інтерв'ю з М. Д. ЄСПЛ зауважив, що М. Д. не виявляв стриманості, називаючи ім'я заявника, що не залишало жодних сумнівів, що мова йшла саме про його особу. Незважаючи на те, що М. Д. прямо не вказав, що саме заявник вчинив крадіжку, він усе ж ідентифікував його та назвав його ім'я як особи на відео, яка вчиняє крадіжку. На думку ЄСПЛ, послідовність заяв такого характеру рівноцінна об'єктивному викладу фактів.

ЄСПЛ дійшов висновку, що апеляційний суд ретельно не дослідив твердження М. Д. і не намагався з'ясувати, чи могли його твердження, взяті загалом та в контексті поставлених питань, мати хоча б певну фактичну конотацію. Крім того, апеляційний суд просто висновив, що зазначені твердження не були констатацією фактів, що виходили за межі захисту права на свободу вираження поглядів, без додаткових пояснень. Однак детальні пояснення були особливо необхідними в цій справі,

ураховуючи те, що суд першої інстанції дійшов протилежного висновку, а саме що зауваження М. Д. були твердженнями факту.

Щодо статей в інтернеті ЄСПЛ зауважив, що апеляційний суд установив, що публікація інтерв'ю, про яку йдеться, була частиною журналістського розслідування, яке мало суспільний інтерес. Апеляційний суд зосередив свою увагу здебільшого на заявах М. Д. без розгляду питання того, чи може свобода ЗМІ в цій справі виправдати повторні публікації та шкоду, яку форма та зміст статей могли завдати праву заявника на захист його репутації. ЄСПЛ визнав такий підхід несумісним із принципами, що випливають із його усталеної практики.

Зокрема, ЄСПЛ зазначив, що апеляційний суд не оцінив ані характеру заяв, що містилися в статтях, ані питання того, чи мали журналісти надати фактичну основу для обґрунтування їхніх тверджень. Мета цих статей полягала в недвозначному доведенні до суспільства того, що заявник – майбутній директор державної установи – був або мав бути об'єктом кримінального розслідування за фактом учинення крадіжки. За таких обставин апеляційний суд повинен був з'ясувати, чи мали статті об'єктивну та достатню фактологічну основу.

Крім того, враховуючи те, що журналісти вирішили зобразити заявника як особу, яка «підозрюється у вчиненні крадіжки», хоча досудове розслідування щодо нього не здійснювалося і не було жодного об'єктивного елементу, окрім тверджень М. Д., щоб припустити, що це було насправді, апеляційний суд міг би навіть з'ясувати, чи діяли журналісти добросовісно з метою надання точної та достовірної інформації згідно з правилами журналістської етики.

Зрештою, апеляційний суд жодного разу не розглянув ступінь поширення цих статей в інтернеті, їх доступності або впливу на ситуацію заявника. ЄСПЛ у зв'язку із цим повторив, що ризик заподіяння шкоди реалізації прав і свобод людини, зокрема права на повагу до приватного життя, від змісту й повідомлень в інтернеті, безумовно, є вищим, ніж той, який створює ЗМІ.

ЄСПЛ щодо частини статей в інтернеті вказав, що апеляційний суд не взяв до уваги критерії, що випливають з усталеної практики ЄСПЛ, і не урівноважив право заявника на повагу до своєї репутації з правом журналістів на свободу вираження поглядів.

Таким чином, апеляційний суд належним чином не з'ясував питання характеру тверджень М. Д. і те, чи справді інтерв'ю з М. Д. та статті, на які скаржився заявник, сприяли обговоренню, що становить суспільний інтерес. Також суд не урівноважив право журналістів на свободу вираження поглядів із правом заявника на повагу до його приватного життя відповідно до критеріїв, наведених в усталеній практиці ЄСПЛ. Отже, національні органи влади не дотримали своїх позитивних зобов'язань за статтею 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

S.N. AND M.B.N. v. Switzerland (№ 12937/20)

Обставини справи

Справа стосувалася рішення національних судів про повернення доньки (M.B.N.) першої заявниці (S.N.) до Таїланду (де проживає батько доньки F.B., громадянин Франції), ухвалених в межах розгляду ними справи про міжнародне викрадення дитини.

Заявниці у справі – мати та донька – є громадянками Швейцарії; у 2012 році в сім'ї S.N. і F.B. народилася донька. Наступного року подружжя переїхало до Таїланду, де S.N. володіла віллою з двома окремими квартирами. У 2014 році пара вирішила розлучитися й узгодила, що дитина буде проживати з кожним із батьків по три дні поспіль.

У 2016 році, під час перебування у відпустці у Швейцарії, S.N. подала клопотання про вжиття заходів з урегулювання сімейного спору. Наступного місяця вона повідомила про свої підозри щодо сексуального зловживання батька дитини до служби із захисту дітей. Надалі вона відкликала своє клопотання про вжиття заходів з урегулювання сімейного спору й повернулася до Таїланду, де пара узгодила альтернативні умови проживання своєї доньки.

У 2017 році S.N. подала заяву про розлучення в Таїланді, просила надати їй опіку над донькою. Пізніше, побоюючись результату провадження, заявниця разом із донькою повернулася до Швейцарії в кінці квітня 2018 року.

У 2018 році S.N. подала заяву про розлучення у Швейцарії і просила встановити її опіку над донькою.

Того ж року батько доньки подав заяву до органу юстиції в місті Берні стосовно повернення своєї доньки. Далі перша заявниця звернулася до поліції із заявою про ймовірний випадок нападу на неї батька дитини в Таїланді. Потім вона вимагала припинення особистих відносин дитини й батька та заборони йому проживати поблизу чи контактувати з нею і їхньою дитиною.

У 2019 році суд кантону ухвалив рішення про повернення дитини до Таїланду й установив строк для добровільного виконання цього рішення. Перша заявниця оскаржила його, проте Федеральний суд указав, що суд кантону оцінив можливість повернення дитини до Таїланду в комплексний та конкретний спосіб на той час, а тому можна було розумно вимагати повернення дитини в супроводі її матері.

Заявниці наразі проживають у Швейцарії.

Вони, посилаючись на статтю 8 Конвенції, скаржилися, що національні суди неефективно розглянули питання наявності серйозного ризику для дитини в разі її повернення.

Оцінка Суду

ЄСПЛ підкреслив, що рішення Федерального суду про повернення дитини становило втручання у право заявників на повагу до їхнього сімейного життя. Таке втручання було передбачене Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, яка входила до національного правового порядку, і переслідувало легітимну мету захисту прав і свобод дитини і її батька.

Стосовно того, чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві, ЄСПЛ мав визначити, чи провели національні суди урівноваження та надали розумну оцінку інтересів кожної із сторін, постійно беручи до уваги найкраще рішення для викраденої дитини. У зв'язку із цим ЄСПЛ зазначив таке.

Найкращі інтереси дитини та, зокрема, виключення будь-якого «серйозного ризику»

ЄСПЛ установив, що наслідки, які можуть мати місце для доньки, були комплексно оцінені національними судами як щодо безпеки дитини, так і щодо фінансової ситуації матері.

ЄСПЛ, зокрема, зауважив, що на жодному з етапів провадження відповідні органи влади не передбачали, що дитина має повернутися одна. Мати завжди казала, що вона буде супроводжувати свою доньку в разі її повернення. Суд кантону взяв до уваги те, що зв'язки матері зі Швейцарією не набули настільки міцних ознак, що від неї не можна було очікувати повернення до Таїланду. Крім того, суди встановили за відсутності будь-якого свавілля з їхнього боку, що фінансова ситуація S.N. могла б дозволити їй опікуватися донькою і що вона не має побоюватися переслідувань тайських органів влади. Суд кантону провів три судові засідання за участю сторін, зокрема дитини, різних експертів, розглядаючи питання про те, чи може дитина бути піддана серйозному ризику в разі її повернення. Суд також призначив їй опікуна для захисту її найкращих інтересів та представництва, зокрема у Федеральному суді.

Зрештою, центральний орган влади Швейцарії у справах про міжнародне викрадення дитини направив відповідному тайському органу деякі запитання від батька дитини для перегляду справи. У травні 2019 року міжнародний відділ Генеральної прокуратури Таїланду уточнив, що в разі повернення дитини, він матиме повноваження та зобов'язання забезпечувати її безпеку чи реалізацію нею своїх прав шляхом гарантування доступу до прокуратури, адвоката чи юриста. Він також зазначив, що S.N. може реалізовувати свої батьківські права, зможе наглядати за донькою і що її не буде засуджено в разі повернення, оскільки за національним законодавством ця справа є цивільною, а не кримінальною. ЄСПЛ не вбачив підстав сумніватися в достовірності цієї інформації чи добросовісності тайських органів влади.

Національні органи влади вжили розумних заходів для забезпечення безпеки дитини в Таїланді, аби виконати рішення про повернення, зокрема при визначенні реалізації батьком його права бачитися з дитиною.

ЄСПЛ дійшов висновку, що процес ухвалення рішення переслідував найкращі інтереси дитини та виключив будь-який серйозний ризик для дитини в розумінні статті 13 Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей.

Урахування думки дитини

ЄСПЛ нагадав, що дитина, здатна формулювати власні думки, має право висловлювати їх. Ці думки мають належним чином ураховуватися в будь-якому судовому чи адміністративному провадженні, що її стосується. ЄСПЛ також відзначив, що хоч думки дитини й мають бути враховані для цілей застосування Конвенції, проте будь-який супротив з її боку не обов'язково виключає її повернення.

У цій справі Федеральний суд дійшов висновку про відсутність порушення статті 13 Гаазької конвенції, оскільки дитина у віці семи років, як видається, не досягла достатнього ступеня зрілості, аби розмежувати проживання в Таїланді та проживання з або поруч із батьком. У всякому разі дитина, імовірно, категорично відмовлялася від будь-якого повернення.

ЄСПЛ також підкреслив, що дитину було належним чином вислухано й оглянуто декількома спеціалістами під час судових засідань у суді кантону. Дитина не могла зрозуміти, що провадження не стосувалося питання опіки чи батьківських прав, а лише було спрямоване на відновлення ситуації, що існувала до її незаконного вивезення.

Тому ЄСПЛ вказав на відсутність свавілля чи необґрунтованості у висновках Федерального суду чи запереченнях Уряду.

Інтеграція дитини у Швейцарії

За статтею 12 Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, компетентний орган влади зобов'язаний ухвалити рішення про повернення дитини, навіть якщо провадження тривало понад один рік із дати незаконного вивезення чи переміщення, лише якщо не буде продемонстровано, що дитина адаптувалася до нового середовища. В цій справі S.N. лишила Таїланд у кінці квітня 2018 року і прибула до Швейцарії разом із дитиною. Батько дитини подав заяву до суду кантону через чотири місяці після цього – 23 серпня 2018 року. Тому стаття 12 Конвенції не може слугувати основою на користь аргументу заявників про неповернення доньки і її інтеграцію у Швейцарії.

Загальні міркування

На думку ЄСПЛ, не можна стверджувати, що національні суди автоматично чи механічно ухвалили рішення про повернення дитини. Навпаки, у провадженні, яке було змагальним, справедливим, із проведенням засідань, національні суди обґрунтували свої рішення відповідними обставинами справи й узяли до уваги всі аргументи сторін. Вони ухвалили детальні рішення, які, на їхню думку, відповідають найкращим інтересам дитини з виключенням будь-якого серйозного ризику для неї. Крім того, компетентні органи влади вжили достатніх заходів для забезпечення безпеки дитини в разі її повернення до Таїланду. Тому процес ухвалення рішень

відповідав вимогам статті 8 Конвенції і втручання у право заявників на повагу до їхнього сімейного життя було необхідним у демократичному суспільстві.

Отже, порушення статті 8 Конвенції не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 23 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

T.A. AND OTHERS v. The Republic of Moldova (№ 25450/20)

Обставини справи

Ця справа стосувалася вилучення дитини – третього заявника – з-під опіки її бабусі й дідуся, з якими вона провела перші п'ять років свого життя, її передачі біологічному батьку та способу, в який національні суди врахували найкращі інтереси дитини. Заявники вказували, що дитина мала декілька серйозних хвороб і проблеми розвитку; вона потребувала постійного догляду та медичного лікування і не могла відвідувати школу. Дитина у віці п'яти років лише сім разів бачилася зі своїм батьком. Низка медичних, психологічних висновків та звітів соціальних служб заперечували зміну опіки. Згідно із цими висновками таке вилучення / передача дитини не слугувало її найкращим інтересам з огляду на наявність міцного зв'язку між нею та її бабусею і дідусем. Національні суди вирішили встановити опіку біологічного батька над третім заявником.

Перший і другий заявники скаржилися, що рішення про припинення їхньої опіки над онуком становило порушення статті 8 Конвенції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ визнав статтю 8 Конвенції застосовною в цій справі, адже перший і другий заявники явно мали сімейний зв'язок із третім заявником (онуком Н.), з якими він проживав упродовж усього свого життя. Крім цього, рішення національних органів спричинили стан невизначеності, в якому Н. міг бути забраний від бабусі й дідуся в будь-який момент. Це було втручанням у право заявників на сімейне життя в розумінні цього положення Конвенції. Тому потрібно з'ясувати, чи було таке втручання згідно із законом, чи переслідувало легітимну мету захисту прав і свобод інших (біологічного батька А. С.) і чи було необхідним у «демократичному суспільстві» (пункт 53 рішення).

ЄСПЛ зауважив, що ця справа переважно стосувалася способу, в який суди оцінили й урівноважили всі відповідні конкуруючі інтереси, і того, чи, зрештою, мотивувалися такі рішення найкращими інтересами дитини з урахуванням свободи розсуду національних органів. Зокрема, суди мали визначити обсяг ризику того, чи може бути заподіяна непоправна шкода стосункам між А. С. та його сином і возз'єднанню їхньої сім'ї, якщо Н. буде й надалі виховуватися вдома з бабусею і дідусем, навіть якщо його батько регулярно буде відвідувати дитину. Суди також мали з'ясувати наявність та обсяг небезпеки фізичному і психологічному здоров'ю дитини в разі її передачі батькові, навіть якщо бабуся і дідусь будуть її регулярно відвідувати. Важливо відзначити й те, що в разі встановлення судами будь-якої небезпеки

фізичному і психологічному здоров'ю всі інші міркування мають ураховуватися для захисту її здоров'я і добробуту (пункт 54 рішення).

Ризик для стосунків між А. С. та його сином

На думку ЄСПЛ, при визначенні небезпеки для стосунків батька із сином суди мали з'ясувати як реакцію Н. на батька, так і ставлення А. С. до сина. Очевидно, що стосовно обох цих аспектів суди здебільшого посилалися на тези А. С., непідтверджені будь-якими іншими доказами (особливо твердження про те, що він цікавився своїм сином та намагався запропонувати фінансову допомогу бабусі й дідусю, які постійно відмовлялися від неї; що бабуся і дідусь створили перешкоди відвідинам ним свого сина, що пояснювало малу кількість таких зустрічей; що зустріч між ним та сином у березні 2019 року була досить позитивною, див. пункти 11, 13 та 23 цього рішення). Водночас жодної уваги не було приділено посиланню бабусі й дідуся на документальні докази, які підтверджували лише два грошових перекази в березні 2019 року, і на те, що А. С. не скаржився на жодні перешкоди у відвідинах свого сина (див. пункти 19 та 24 цього рішення). Незрозуміло, чому суди не відобразили того, як А. С. планував налаштовувати стосунки зі своїм сином, коли після встановлення графіка візитів до сина в березні 2019 року двічі на тиждень він відвідав його двічі впродовж того ж місяця і, ймовірно, потім не намагався з ним побачитися (див. пункт 13 цього рішення). За таких обставин просте посилання на природний зв'язок між батьком та своєю дитиною видається недостатнім (пункт 56 рішення).

Упродовж усього свого життя дитина ніколи не жила зі своїм батьком і була досить емоційно прив'язаною до своїх бабусі й дідуся. ЄСПЛ нагадав, що за доволі схожих обставин він не встановив порушення статті 8 Конвенції у справі *Hokkanen v. Finland* (23 вересня 1994 року, §§ 63–65, Series A no. 299-A) щодо рішення національних судів про передачу опіки над дитиною від її батька, з яким вона не проживала п'ять років, незважаючи на рішення суду про возз'єднання сім'ї, бабусі й дідусю, до яких вона була емоційно прив'язана. За обставин цієї справи національні суди не могли просто припустити, що проживання дитини зі своїм батьком буде в її найкращих інтересах, при цьому не з'ясувавши міцності зв'язків Н. з обома сторонами (пункт 57 рішення).

ЄСПЛ дійшов висновку, що національні суди не провели достатньо ретельного розгляду глибини стосунків між А. С. та його сином і ризику їхнім стосункам у цій справі (пункт 57 рішення).

Ризик здоров'ю та добробуту дитини

Стосовно другого ключового питання в цій справі, а саме загроза фізичному та психологічному здоров'ю дитини, ЄСПЛ відзначив таке. Перші два заявники надали судам висновки спеціалізованого органу (органу опіки та піклування), психолога й сімейного лікаря, у яких усі вони рекомендували залишити дитину з бабусею та дідусем та попереджали про можливі серйозні наслідки здоров'ю дитини в разі їх роз'єднання (див. пункти 16, 18 та 19 цього рішення). Суди відхилили висновок психолога з причини недостатньої об'єктивності та незазначення дати належним

чином. Висновок лікаря був також відхилений із тієї ж причини. Це були єдині випадки огляду Н. спеціалістами. Навіть якби суди мали легітимні сумніви у висновках лікаря та психолога, було незрозуміло, чому вони не заслухали їх або чому не запитали інші альтернативні висновки. Суди, очевидно, розглядали цю справу, як звичайну цивільну справу, де кожна із сторін має доводити свої вимоги. Проте це не був звичайний цивільний позов: судам потрібно було вирішити не лише питання про те, яка сторона надала більш переконливі докази, а й, що найбільш важливо, яке рішення відображає найкращі інтереси дитини. Суди не могли цього зробити, не отримавши широкої й оновленої фактологічної основи (див., *mutatis mutandis*, *A.S. v. Norway*, no. 60371/15, §§ 66–68, 17 грудня 2019 року), зокрема у формі експертних висновків, у яких би були розглянуті різні аспекти цієї справи і, серед іншого, найкращі інтереси дитини. Суди зосередили свою увагу на відсутності будь-яких доказів того, що А. С. не міг задовольняти потреби своєї дитини (підхід, який був би доцільним у справах щодо позбавлення батька чи матері дитини батьківських прав). Проте в цій справі особлива увага мала б приділятися перевірці факту того, чи може батько / мати фактично надавати потрібний догляд (пункт 59 рішення).

Крім того, погодившись з аргументом А. С. про те, що він періодично працював у невідомого роботодавця, суди вищих інстанцій не дізналися, як він буде поєднувати таку роботу з доглядом за Н. у випадках, коли дитині потрібно лишитися вдома чи в лікарні у зв'язку із станом здоров'я (див. пункт 8 цього рішення) (пункт 60 рішення).

Також не було зрозуміло, чому Апеляційний суд, який часто цитував висновок спеціалізованого органу опіки та піклування у своєму рішенні, не навів жодних причин для неприйняття цього висновку. Так само і Верховний суд не навів жодних причин (пункт 61 рішення).

Один із важливих аспектів цієї справи, на який посилався суд першої інстанції, проте який не був розглянутий судами вищих інстанцій, полягав у тому, чи можна було захистити як інтереси дитини, так й інтереси возз'єднання сім'ї. Зокрема, суди вищих інстанцій не розглядали можливості тимчасового залишення Н. зі своїми бабусею та дідусем при одночасному забезпеченні частого й безперешкодного доступу батька до свого сина для того, аби поступово налагоджувати стосунки між ними, при цьому не піддаючи дитину будь-якому безпосередньому ризикові. За рішеннями національних судів, батько міг у будь-який момент забрати Н., що А. С. уже намагався зробити. Відсутність перехідних та підготовчих заходів для допомоги Н. та його батьку в налагодженні їхніх стосунків видається такою, що суперечить найкращим інтересам дитини (див. *N.Ts. and Others*, цит. вище, § 83) (пункт 62 рішення).

ЄСПЛ повторив, що встановлення справедливого балансу між різними конкуруючими правами за Конвенцією є прерогативою національних судів, які мають можливість безпосередньо оцінювати сторони та матеріали у справі (див. пункт 51 цього рішення). Проте суди мають як переконливо обґрунтувати свої рішення, так і забезпечити процесуальну справедливість усього провадження. Хоч у цій справі

наведені судами причини й були відповідними, вони не були достатніми. Крім того, провадження не могло вважатися справедливим у зв'язку з посиланням на заяви А. С. за відсутності будь-яких підтверджувальних доказів, тоді як, часом із явно формальних підстав, відхилялися документальні докази першого і другого заявників, а також з огляду на відсутність спроб отримати незалежну перевірку найбільш важливих елементів у справі, таких як наслідки передачі сина А. С. для психологічного та фізичного здоров'я дитини. ЄСПЛ також дійшов висновку, що національні суди не здійснили достатньо ретельної оцінки щодо ризику здоров'ю та добробуту Н. в разі раптової його передачі батькові (пункт 63 рішення).

Тому було порушено статтю 8 Конвенції (пункт 64 рішення).

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 30 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

DANEŞ AND OTHERS v. Romania (№ 44332/16, 44829/16, 44839/16)[3]

Обставини справи

Справа стосувалася відмови в задоволенні позовів заявників, членів керівної ради Національного ордену ветеринарних хірургів Румунії (C.M.V.R.), у справі проти журналіста та місцевої щотижневої газети щодо забезпечення захисту репутації після публікації статті з критикою на їхню адресу.

Стаття була опублікована у виданні *Bihoreanul* (місцева щотижнева газета) за 18–24 березня 2013 року та на її вебсайті. Заголовок був таким: «*Отруєне м'ясо. Оскільки розгорається скандал навколо м'яса, забрудненого антибіотиками, ветеринар Біхор вказує пальцем: відповідальність несе керівний орган C.M.V.R.*». У статті, серед іншого, розглядалися небезпеки, пов'язані з продажем та використанням ветеринарних антибіотиків, що відпускаються без рецепта, і, зокрема, критикувалися заявники за їхню участь у національній торгівлі ветеринарними препаратами та за вжиття заходів для скасування наказу про посилення контролю за збутом таких лікарських засобів.

Заявники ініціювали цивільний позов проти газети та журналіста – автора цієї статті. Вони звинуватили автора статті у твердженнях про те, що вони несуть певну відповідальність за споживання населенням харчових продуктів, забруднених слідами антибіотиків, підтримку продажу ветеринарних препаратів і що вони були зацікавлені у скасуванні наказу, а також діяли всупереч інтересам ветеринарних лікарів, які були членами C.M.V.R.

Позови заявників були відхилені румунськими судами, які вказали, що у справі було досягнуто справедливого балансу між двома конкуруючими правами, а саме: правом заявників на захист своєї репутації та правом журналіста і газети на свободу вираження поглядів. Суд першої інстанції встановив, зокрема, що спірна стаття стосувалася небезпеки для здоров'я людей через продаж та використання ветеринарних антибіотиків без рецепта. Суд вважав це темою суспільного інтересу й такою, що робить свій внесок в обговорення, що становить загальний інтерес для громадськості.

Посилаючись на статтю 8 Конвенції (право на повагу до приватного життя), заявники стверджували, що національні органи влади не змогли захистити їхнє право на повагу до репутації.

Оцінка Суду

Стаття 8 Конвенції

Обговорення питань суспільного інтересу

[3] Переклад цього рішення для огляду здійснила Анастасія Бойченко.

ЄСПЛ зазначив, що мета оскаржуваної статті полягала в тому, щоб вказати на небезпеку для здоров'я споживачів у зв'язку із продажем і використанням безрецептурних ветеринарних препаратів, заходи, вжиті заявниками для скасування наказу, спрямованого на збільшення ефективності відповідних стандартів, та безпосередню участь заявників у продажу ветеринарних препаратів. ЄСПЛ також зауважив, що продаж непридатного для споживання м'яса вже висвітлювався в ЗМІ, коли ця стаття була опублікована та обговорювалася в національній пресі. Він вважав, що питання, висвітлені в статті, становлять загальний інтерес і пов'язані з охороною здоров'я населення. ЄСПЛ нагадав, що відповідно до позитивних зобов'язань держави за статтею 8 Конвенції громадськість повинна мати доступ до інформації, яка дозволяє оцінити ризики, яким піддається суспільство. Отже, у ЄСПЛ не було підстав сумніватися в тому, що публікація спірної статті може тлумачитись як така, що сприяла висвітленню питання, яке становить суспільний інтерес.

Чи були заявники добре відомими; предмет статті

ЄСПЛ підкреслив, що заявники обіймали посади в керівній раді професійного органу, який суд першої інстанції описав як такий, що діє в інтересах суспільства. Він вважав, що їхня професійна діяльність означає, що заявники були добре відомими особами в цій сфері. Крім того, перший і третій заявники мали певний інтерес в академічному світі, а третій заявник також був «політиком». ЄСПЛ дійшов висновку, що заявники певною мірою були добре відомими суспільними діячами, а тому не могли вимагати захисту свого права на повагу до їхнього приватного життя так само, як приватні особи, не відомі суспільству.

Стосовно предмета статті ЄСПЛ зазначив, що він не стосувався приватного життя заявників, а зосереджувався на їхній професійній діяльності як членів керівної ради C.M.V.R. та як партнерів у компаніях, які продавали та розповсюджували ветеринарні препарати.

Зміст, форма та наслідки статті

ЄСПЛ відзначив, що суд першої інстанції ухвалив, що стаття переважно стосувалася забруднення продуктів тваринного походження залишками ветеринарних препаратів і пов'язаних із цим ризиків для здоров'я споживачів та що заявники згадувалися побічно.

Хоча в цій статті були наведені заходи, вжиті заявниками як представниками C.M.V.R., щоб скасувати наказ, направлений на посилення стандартів у цій сфері, та вказівки на безпосередню участь заявників у продажу ветеринарних препаратів, ЄСПЛ зазначив, що вона не розкривала подробиць приватного життя заявників і не містила жодних образливих висловів. Здебільшого було наведено думки щодо того, як заявники виконували свої функції в керівній раді C.M.V.R.

ЄСПЛ, як і національні суди, підкреслив, що автор статті діяв добросовісно, спираючись на інші публікації з обговорення цієї ж проблематики, і використовував вже зібрану інформацію для формування оціночних суджень. Його тези

підтверджувалися показаннями ветеринара, який, як і журналіст, хотів бити на сполох про необмежений продаж ветеринарних препаратів. Крім того, той факт, що автор статті «пом'якшив» свої заяви, супроводжував свої твердження відповідними матеріалами та брав участь у дискусії, яка вже тривала, є фактором, який свідчить про його добросовісність.

Далі ЄСПЛ підкреслив, що національні суди проаналізували обсяг поширення та доступності статті й дійшли висновку, що вона з'явилася в місцевій щотижневій газеті, вебсайт якої відвідували переважно читачі з округу Біхор. Із цього очевидно, що обсяг поширення статті був обмеженим.

ЄСПЛ вважав, що національні суди досягли справедливого балансу між правом заявників на повагу до свого приватного життя та правом журналіста на свободу вираження поглядів і оцінили ці конкуруючі інтереси у світлі критеріїв, що випливають з його усталеної практики. Беручи до уваги свободу розсуду, надану Договірним Сторонам, ЄСПЛ, таким чином, не бачив серйозних підстав для заміни думки румунських судів своєю. Відповідно, не можна стверджувати, що, відмовляючись задовольнити позови заявників, національні суди не виконали позитивного зобов'язання держави із захисту права заявників на повагу до свого приватного життя в розумінні статті 8 Конвенції. Отже, порушення статті 8 Конвенції не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 7 грудня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 10 КОНВЕНЦІЇ (СВОБОДА ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ)

BIANCARDI v. Italy (№ 77419/16)

Обставини справи

Заявник, редактор онлайнової газети, опублікував статтю про бійку в ресторані, під час якої особі було завдано ножове поранення, і про подальше кримінальне провадження щодо цього. Один з обвинувачених та сам ресторан просили видалити статтю з інтернету. Спочатку заявник відмовив, проте зрештою, через вісім місяців, видалив вказівки на цю статтю з інтернету (деіндексував її), намагаючись урегулювати порушену проти нього справу в суді. Проте суд визнав заявника відповідальним за те, що він не робив цього впродовж надмірно тривалого часу, незважаючи на офіційне прохання позивачів, що давало змогу будь-яким особам мати доступ до інформації про відповідне кримінальне провадження, просто ввівши в пошукове поле назву ресторану або ім'я обвинуваченого. Заявника було зобов'язано сплатити 5000 євро кожному з позивачів як компенсацію за порушення їхнього права на повагу до репутації.

Оцінка Суду

Попередні зауваження

Ця справа відрізняється від попередніх справ Суду за статтями 8 та 10 Конвенції, що стосувалися змісту інтернет-публікацій (Delfi AS v. Estonia [GC]) чи способу публікації інформації, наприклад її анонімізації чи кваліфікації (*M.L. and W.W. v. Germany*). В цій справі мова йде про тривалий і легкий доступ до відповідних даних, а не лише про їх опрацювання в інтернеті. Справді, суть справи стосувалася нездатності заявника впродовж надмірно тривалого часу та попри офіційні прохання позивачів деіндексувати / видалити вказівки на опубліковану ним статтю з пошукової системи інтернету.

Поняття «деіндексація», «виключення з переліку» та «розіменування», що часто використовуються в різних джерелах ЄС та міжнародному праві, полягають у видаленні за ініціативою операторів пошукової системи інтернет-сторінок, опублікованих третіми особами, що містять інформацію про певну особу, зі списку відображених результатів. Тому обов'язок деіндексувати матеріал може бути накладений не лише на провайдерів пошукових систем інтернету, а й на адміністраторів газет чи журналістських архівів, доступних в інтернеті.

Оцінка Судом пропорційності оскаржуваного втручання

Суворе застосування критеріїв у контексті врівноваження свободи вираження поглядів та права на репутацію, наведених у справі *Axel Springer AG v. Germany* [GC],

було б недоцільним з огляду на фактичні відмінності в цій справі. Перша справа стосувалася публікації компанією-заявником друкованих статей про затримання та засудження добре відомого телевізійного актора, в той час як у цій справі мова йшла про розміщення в інтернеті впродовж певного часу статті про кримінальну справу щодо приватних осіб.

Тому ця справа характеризується двома ключовими аспектами: 1) періодом, упродовж якого онлайн-стаття була опублікована інтернеті, та її впливом на право на репутацію відповідної особи; 2) характером об'єкта відповідної інформації – приватної особи, яка не діяла в межах публічного контексту як політична чи публічна фігура. Справді, кожен, добре відомий чи ні, може бути об'єктом будь-якого інтернет-пошуку, а його права можуть бути порушені продовжуваним доступом до його персональних даних.

Тому ЄСПЛ надав особливу увагу трьом критеріям, указаним нижче.

Тривалість часу, упродовж якого ця стаття була розміщена в інтернеті, особливо з урахуванням цілей, для яких первинно оброблювалися дані запитувачів

На час ухвалення Верховним судом рішення у справі заявника кримінальне провадження тривало. Проте інформація, що містилася у статті, не була оновлена із часу настання відповідних подій у справі. Крім того, незважаючи на офіційне повідомлення, яке позивач направив заявникові з проханням видалити статтю з інтернету, ця стаття залишалася в онлайн-доступі впродовж 8 місяців. У зв'язку із цим застосоване національне законодавство, витлумачене у світлі міжнародних правових документів, підтримувало ідею того, що із плином часу значимість права заявника поширювати інформацію зменшувалася порівняно з правом позивача на повагу до репутації.

Делікатність відповідної інформації

Предмет статті стосувався кримінального провадження, порушеного проти одного з позивачів. Обставини, за яких відповідні конфіденційні дані були опубліковані, є фактором / аспектом, що має враховуватися при урівноваженні права на поширення інформації та права об'єкта даних на повагу до приватного життя.

Суворість застосованого покарання

Заявника було притягнуто до цивільної, а не до кримінальної відповідальності. Суворість застосованого покарання та розмір присудженої компенсації за моральну шкоду з урахуванням обставин цієї справи не можуть вважатися надмірними.

З огляду на наведене вище висновок національних судів про порушення заявником права позивача на повагу до репутації шляхом продовжуваного розміщенння оскаржуваної статті в інтернеті та непроведення її деіндексування становив обґрунтоване обмеження його права на свободу вираження поглядів, тим більше відповідно до того факту, що заявникові не було пред'явлено вимогу про остаточне видалення статті з інтернету чи її анонімізацію.

Висновок

Відсутність порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 25 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

STANDARD VERLAGSGESELLSCHAFT mbH v. Austria (no. 3) (№ 39378/15)[4]

Обставини справи

Справа стосувалася рішень суду про розкриття медіа-компанією – заявником інформації про реєстрацію користувачів, які розмістили своєї коментарі на її вебсайті *derStandard.at* (вебсайт газети «*Der Standard*»). Це сталося після коментарів, які нібито пов'язували політиків, зокрема, з корупцією чи неонацистами, які компанія-заявник видалила, хоча і відмовилася розкрити інформацію про коментаторів.

Заявник *Standard Verlagsgesellschaft mbH* – товариство з обмеженою відповідальністю, розташоване у місті Відні, яке видає газету «*Der Standard*» і керує новинним онлайн-порталом, на якому розміщені статті та дискусійні форуми на derStandard.at.

Реєструючись як користувач на вебсайті, що дозволяє коментувати статті, особи мали зазначати свої імена та адреси електронних пошт і за бажанням поштові адреси. На вебсайті конкретно вказувалося, що ця інформація публічно не буде розголошуватися і що компанія-заявник розкриватиме її лише в разі, якщо цього вимагає закон. Дискусійні форуми частково модерувалися. Були запроваджені правила коментування та модерації. За твердженнями компанії-заявника, вона переглядала 6000 коментарів на день, видаляючи багато з них, і надавала дані користувачів, коли було зрозуміло, що права були порушені.

Відповідні коментарі

У 2012 році на сайті була опублікована стаття, яка стосувалася, зокрема, К. С., який на той час був лідером регіональної політичної партії *Die Freiheitlichen in Kärnten* (*FPK*). Під цією статтею було розміщено понад 1600 коментарів користувачів, один із яких був таким:

«Корумповані політики-придурки забувають, [але] ми ні. ДЕНЬ ВИБОРІВ - ДЕНЬ РОЗПЛАТИ!!!!!» (Korrupte PolitArschlöcher vergessen, wir nicht WAHLTAG IST ZAHLTAG!!!!!).

Інший був таким:

«[Можна було] очікувати, що FPOe/K, ...-опоненти зайдуть занадто далеко. [Цього б] не сталося, якби ці партії заборонили через нацистське відродження, яке триває». (War zu erwarten, dass FPOe/K, ... -Gegner ueber die Straenge schlagen. Waere nicht passiert, wenn diese Parteien verboten worden waeren wegen ihrer dauernden Nazi-wiederbelebung).

К. С. і *FPK* попросили надати інформацію про коментаторів і видалити коментарі. Компанія-заявник видалила коментарі, але відмовилася розкрити запитувану інформацію.

У 2013 році було опубліковано інтерв'ю з Х. К., тодішнім членом національних зборів і генеральним секретарем Австрійської партії свободи *(Freiheitliche Partei Österreichs – FPÖ)*. Під статтею був опублікований такий коментар:

[4] Переклад цього рішення для огляду здійснила Анастасія Бойченко.

«[Якби] ми постійно неправильно розуміли [значення] свободи вираження поглядів і якби підрив нашої конституції та дестабілізація нашої форми правління, як наслідок, підлягали покаранню – або, принаймні, якби [Закон про боротьбу з мафією] хоча б раз був застосований до правоекстремістської сцени в Австрії – тоді [X. K.] був би одним із найбільших злочинців у Другій республіці...» (würden wir nicht ewig meinungsfreiheit falsch verstehen und wäre das sägen an der verfassung und das destabilisieren unserer staatsform konsequent unter strafe gestellt, oder wäre wenigstens der mafiaparagraf einmal angewendet worden auf die rechtsextreme szene in österreich, dann wäre [H.K.] einer der größten verbrecher der 2ten republik ...)

Компанія-заявник знову видалила коментар, але відмовилася розкривати інформацію про користувача.

Судове провадження

К. С., *FPK* і X. K. ініціювали окремі провадження проти компанії-заявника з метою отримання користувацьких даних авторів коментарів для порушення проти них цивільного та кримінального проваджень. У справі К. С. та *FPK* Верховний суд зрештою зобов'язав компанію-заявника надати позивачам користувацькі дані, дійшовши висновку про відсутність зв'язку між журналістською діяльністю і незаконним втручанням у право компанії-заявника на свободу преси. Позивачі продемонстрували наявність у них важливого правового інтересу в розкритті даних. У справі X. K. Верховний суд також розпорядився оприлюднити дані користувачів, наводячи ті самі доводи, що й у попередньому рішенні.

Посилаючись на статтю 10 Конвенції (свобода вираження поглядів,) компанія-заявник скаржилася на рішення щодо розкриття персональної інформації про користувачів її порталу новин.

Оцінка Суду

Компанія-заявник стверджувала, що дані користувачів, про які йдеться, є журналістськими джерелами, тому були захищені конфіденційністю редакційної інформації так само, як і дані авторів листів від читачів, опублікованих у газеті. Вона також стверджувала, що Верховний суд не врахував конкретних обставин коментарів і не урівноважив конкуруючих прав, як того вимагає практика ЄСПЛ.

Уряд стверджував, що роль компанії-заявника як постачальника послуг хостингу, яка пропонує дискусійний форум на своєму вебсайті, відрізнялася від її ролі видавця статей. Як постачальник послуг хостингу, відповідно до Закону про електронну торгівлю вона мала обов'язок розкривати певні дані особам, які обґрунтовано заявляли про наявність у них переважаючого правового інтересу.

ЄСПЛ встановив, що оскільки коментатори зверталися до громадськості, а не до журналіста, їх не можна вважати журналістськими «джерелами». Проте існував зв'язок між публікацією компанією-заявником статей і розміщенням коментарів

до цих статей на новинному порталі. На думку ЄСПЛ, загальна функція компанії-заявника полягала в продовженні відкритого обговорення та поширенні ідей щодо тем, що становили суспільний інтерес, оскільки вони захищені свободою преси. ЄСПЛ також дійшов висновку, що зобов'язання розкривати інформацію про користувачів може мати стримувальний вплив на внесок в обговорення. Він нагадав, що Конвенція не передбачає абсолютного права на анонімність в інтернеті. Проте анонімність тривалий час є засобом уникнення помсти або небажаної уваги. Таким чином вона здатна сприяти вільному обміну думками, ідеями та інформацією, зокрема, в інтернеті. ЄСПЛ зауважив, що ця анонімність не буде ефективною, якщо компанія-заявник не зможе захистити її своїми засобами. Тому її скасування було втручанням у право компанії-заявника на свободу преси. ЄСПЛ постановив, що таке втручання мало легітимну мету захисту репутації інших та було законним.

ЄСПЛ зауважив, що справи не стосувалися кримінальної чи цивільно-правової відповідальності власне компанії-заявника. ЄСПЛ вважав, що спірні коментарі не були ані ворожими висловлюваннями, ані підбурюванням до насильства, а стосувалися двох політиків та політичної партії в політичних дебатах, що становлять суспільний інтерес. Завдання національних судів у цій справі полягало в урівноваженні конкуруючих інтересів: вони, як і Верховний суд, не зробили цього, зокрема не надали жодних причин щодо того, чому інтереси позивачів переважали над інтересами компанії-заявника у збереженні особистих даних користувачів у таємниці. ЄСПЛ установив, що для процесу урівноваження у справах, пов'язаних із розкриттям даних користувачів, може бути достатньо *prima facie* аналізу, який, однак, вимагає принаймні певного обґрунтування та урівноваження.

ЄСПЛ визначив, що національні суди загалом не урівноважили відповідних прав і не надали достатніх причин виправданню втручання у права компанії-заявника. Таким чином, рішення судів не були «необхідними в демократичному суспільстві», а тому мало місце порушення статті 10 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 7 грудня 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ (ЗАХИСТ ВЛАСНОСТІ)

KOOPERATIV NEPTUN SERVIS v. Russia (№ 40444/17)

Обставини справи

Справа стосувалася приватної компанії, нерухоме майно якої (торговий центр) було побудовано в місті Москві в 1990-х роках до того, як органи місцевого самоврядування зарахували його до об'єктів «незаконного будівництва».

У 1994 році компанія-заявник уклала договір оренди з Московською міською думою, в якому, зокрема, передбачалося, що земельна ділянка буде передана в оренду компанії для завершення будівництва триповерхової будівлі, яка пізніше використовуватиметься як розважальний центр. Компанія-заявник побудувала ще й торговельний центр.

Починаючи з 2006 року, органи місцевої влади неодноразово вказували на незаконність споруди, оскільки вона була побудована над системою каналізації. Однак суди, які розглядали справу за позовом органів державної влади, відмовили в задоволенні їхніх вимог через закінчення строку позовної давності.

У 2015 році Московська міська дума ухвалила рішення № 899-ПП про знесення близько 100 «незаконних споруд». Ці будівлі, за розпорядженням органів влади, мали знести їх власники. Оскільки останні відмовилися їх зносити, в лютому 2016 року Московська міська дума вжила заходів щодо розчищення будівель.

Компанія-заявник намагалася оскаржити рішення органів місцевої влади в судовому порядку, але їхні вимоги задоволені не були. Господарські суди встановили, що вони не мали юрисдикції для розгляду справи, оскільки рішення мало «нормативний», а не індивідуальний характер. Суди загальної юрисдикції визнали скаргу компанії-заявника щодо «нормативної» частини рішення неприйнятною, оскільки вона по суті була аналогічною до раніше поданої скарги іншою компанією в тій самій частині. Московська міська дума не зверталася до суду про визнання спірного майна незаконною будівлею. Таким чином, жоден суд не розглянув індивідуальної ситуації компанії-заявника, яка скаржилася до ЄСПЛ на відмову в доступі до правосуддя.

Оцінка Суду

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності)

ЄСПЛ зазначив, що відповідна будівля була «майном» компанії-заявника в розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції і що рішення про її знесення є втручанням у право заявника на мирне володіння своїм майном. Таке втручання

відповідало контролю за використанням майна згідно з пунктом другим статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

За змістом статті 35 Конституції Російської Федерації, ніхто не може бути позбавлений власності інакше як на підставі рішення суду. Вимога судового контролю була підтверджена Конституційним судом Російської Федерації, який зазначив, що частину четверту статті 222 Цивільного кодексу Російської Федерації слід тлумачити у світлі статті 35 Конституції як таку, що вимагає судової перевірки кожного адміністративного рішення, яке кваліфікує будівлю незаконною та такою, що підлягає знесенню, якщо відповідна будівля внесена до Національного реєстру.

Із цього випливає, що чинне на час подій національне законодавство вимагало судового контролю за рішенням про включення майна, зареєстрованого в Національному реєстрі на ім'я компанії-заявника, в додаток до рішення № 829-ПП. Незалежно від того, чи було розпочато процедуру здійснення такого судового контролю на момент знесення органами влади чи компанією-заявником (у першому випадку це був би дозвіл, а в другому — заборона), з тлумачення національного законодавства, яке підтвердив Конституційний суд, було зрозуміло, що така перевірка мала би бути проведена.

Однак такої перевірки в ситуації з підприємством-заявником не було здійснено ні до, ні після зносу нерухомого майна. Компетентні органи влади не порушили жодного судового провадження, аби довести до судів міркування, які навів Уряд у своїх запереченнях до ЄСПЛ, зокрема про незаконність будівництва та ризики, які будівля імовірно становила для життя, здоров'я та навколишнього середовища. Так само компанія-заявник не могла ефективно реалізувати своє право на судовий контроль.

Пункт 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд)

ЄСПЛ зазначив, що між сторонами не було розбіжностей щодо того, що індивідуальна ситуація компанії-заявника (внесення її майна до списку незаконно збудованих споруд, що підлягали знесенню в додатку до рішення) не була предметом судового розгляду. Уряд не посилався на жодну легітимну мету, щоб виправдати таке обмеження доступу до правосуддя. Вони лише процитували різні уривки, що містяться в процесуальних положеннях щодо юрисдикції господарських та загальних судів. Через ці положення компанія-заявник не могла домогтися розгляду своєї справи. Така ситуація є несумісною з правом на доступ до суду, закріпленим у пункті 1 статті 6 Конвенції. Таким чином, було порушено це положення.

Щодо справедливої сатисфакції (стаття 41 Конвенції)

ЄСПЛ вирішив, що Російська Федерація повинна сплатити компанії-заявникові 6000 євро відшкодування моральної шкоди та 4784 євро відшкодування судових витрат.

Однак ЄСПЛ відхилив позовні вимоги про відшкодування матеріальної шкоди. Відзначаючи, що компанія-заявник оцінила вартість свого майна методом майбутньої

капіталізації доходу від оренди, ЄСПЛ дійшов висновку, що згода із цим методом була б рівнозначною ухваленню рішення на користь компанії-заявника в її спорі з органами влади, оскільки це було б визнанням її права будувати торговий центр на відповідній ділянці та отримувати прибуток від здачі в оренду цих приміщень. Проте жоден національний суд не визнавав такого права. Зауважуючи, що органи державної влади не дотрималися процедури, передбаченої національним законодавством, яка вимагає від них звернення до суду для встановлення незаконності будівлі, ЄСПЛ не може припускати результат будь-якого гіпотетичного судового розгляду. Через аргумент національних органів влади про те, що зведення спірної будівлі на земельній ділянці ніколи не було б дозволено з огляду на наявність каналізаційної мережі, очевидно, що до компетенції ЄСПЛ не входить проведення такого аналізу *de facto* й ухвалення рішення на користь однієї із сторін шляхом присудження компенсації стосовно стверджуваної майнової шкоди. Крім того, шкода, заподіяна через позбавлення доступу до суду, і порушення підприємницької діяльності компанії-заявника внаслідок цього, а також через почуття безсилля та розчарування її керівників, буде відшкодована за рахунок присудженої суми відшкодування моральної шкоди, яка не залежить від будь-яких майнових втрат.

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).
Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 23 листопада 2021 року й набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

РІШЕННЯ ЄСПЛ ПРО ВИЗНАННЯ ЗАЯВИ НЕПРИЙНЯТНОЮ

WILLEMS v. The Netherlands (№ 57294/16)

Обставини справи

Справа стосувалася зобов'язання заявника надати відбитки пальців для отримання нового паспорта й подальшого зберігання його відбитків пальців на носії, вмонтованому в цьому паспорті (чіпі). Заявник вважав, що це порушувало його право на повагу до приватного і сімейного життя, гарантоване статтею 8 Конвенції, і право на свободу пересування, гарантоване статтею 2 Протоколу № 4 до Конвенції.

Крім цього, посилаючись на статті 6 та 13 Конвенції, взяті разом зі статтею 8, заявник також скаржився на те, що відділ адміністративної юрисдикції Державної ради неправомірно відмовив у направленні цього питання на розгляд до Суду ЄС з проханням надати свій попередній висновок і що він не міг оскаржити це рішення. Заявник, указуючи на ці ж положення Конвенції, скаржився, що відділ адміністративної юрисдикції проігнорував твердження експерта про надійність носія (чіпу), який подав свої висновки на засіданні 3 грудня 2015 року, оскільки в остаточному рішенні відділу жодного посилання на ці висновки зроблено не було.

Рішення Суду

ЄСПЛ вказав, що сторони не оскаржують того, що в цій справі взяття та зберігання відбитків пальців становило втручання у право заявника на повагу до приватного життя в розумінні пункту 1 статті 8 Конвенції. Заявник не скаржився, що таке втручання не було передбачене законом. Питання, які варто було вирішити, стосувалися того, чи переслідувало втручання одну чи декілька легітимних цілей та чи було втручання «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення цих цілей (пункт 23 рішення).

Як вбачалося з рішень відділу адміністративної юрисдикції та Суду ЄС, втручання, зокрема, було спрямоване на боротьбу із шахрайством із використанням особистих даних і підробленням та/або шахрайським використанням паспортів.

Хоча заявник стверджував, що втручання не переслідувало легітимну мету, оскільки не було встановлено того, що підроблення паспортів було серйозною проблемою і що «шахрайство двійників» було досить непоширеним явищем, ЄСПЛ відзначив, що в будь-якому разі з наведеного вище випливало, що оскаржуване втручання переслідувало багато цілей, а не лише боротьбу із шахрайством. Тому ЄСПЛ не вбачив необхідності в розгляді цього аргументу.

Щодо захисту основоположних прав, забезпечуваних ЄС, ЄСПЛ визнав, що, в принципі, цей захист еквівалентний захисту, який забезпечує система Конвенції

(*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], no. *45036/98*, §§ 152–55, ECHR 2005-VI) (пункт 27 рішення).

За усталеною практикою Суду, застосування презумпції еквівалентного захисту обмежено двома умовами: втручання має бути питанням суворого міжнародного правового обов'язку держави-відповідача, за винятком будь-якої свободи маневру національних органів влади; залучення всього потенціалу наглядового механізму, передбаченого правом ЄС (див., до прикладу, *Avotiņš v. Latvia* [GC], no. *17502/07*, § 105, 23 травня 2016 року) (пункт 28 рішення).

Презумпція відповідності Конвенції може бути оскаржена, якщо за обставинами конкретної справи буде визнано, що захист прав за Конвенцією був явно недостатнім (див. *Bosphorus*, цит. вище, §§ 152–58; *M.S.S. v. Belgium and Greece* [GC], no. *30696/09*, §§ 338–40, ECHR 2011; *Michaud v. France*, no. *12323/11*, § 103, ECHR 2012; та *Bivolaru and Moldovan v. France*, nos. *40324/16* and *12623/17*, § 101, 25 березня 2021 року) (пункт 29 рішення).

З урахуванням режиму правил ЄС у своїй усталеній практиці (див., зокрема, Avotiņš, § 106, цит. вище) та за відсутності будь-яких аргументів, висунутих заявником про інше, ЄСПЛ не вбачив причин для відступу від висновку відділу адміністративної юрисдикції про те, що оскаржуване втручання було питанням суворого міжнародного правового обов'язку держави-відповідача, за винятком будь-якої свободи для маневру (пункт 31 рішення).

Заявник міг скористатися можливістю висловитися про ймовірне порушення в національних судах і зробив це. Під час цього провадження відділ адміністративної юрисдикції запитував у Суду ЄС попередній висновок про ймовірне порушення прав, зокрема статті 7 Хартії основних прав ЄС. Значення та обсяг прав за цим положенням є такими ж, як і права за пунктом 1 статті 8 Конвенції (пункт 32 рішення).

ЄСПЛ зазначив, що умова повного залучення наглядового механізму має застосовуватися без надмірного формалізму й з урахуванням конкретних особливостей відповідного механізму. При цьому він не вимагає від національного суду звертатися із запитом до Суду ЄС у всіх справах без винятку, зокрема в тих, де не виникає реальних та серйозних питань стосовно захисту основних прав законодавством ЄС, чи тих, у яких Суд ЄС вже вказав, як застосовні положення законодавства ЄС мають тлумачитися, аби бути сумісними з основними правами (див. Avotiņš, цит. вище, § 109, та Bivolaru and Moldovan, цит. вище, § 99). Відповідно до рішення Суду ЄС в справі *Schwarz* та обґрунтування відділу адміністративної юрисдикції зі зняття першого питання з розгляду ЄСПЛ не вбачив підстав для іншого висновку, ніж той, якого він дійшов у справах Bosphorus та Avotiņš, а саме що в цій справі була застосовною презумпція еквівалентного захисту (пункт 34 рішення).

Зрештою, ЄСПЛ не міг дійти висновку, що наданий захист заявникові був «явно недостатнім». Як наслідок, презумпція відповідності Конвенції в цій справі спростована не була (пункт 36 рішення).

Висновок

Заяву визнано явно необґрунтованою і відхилено.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 9 листопада 2021 року та є остаточним.

IACOB-RIDZI v. Romania (№ 41564/15)[5]

Обставини справи

Заявницю, яка у відповідний час була міністром молоді та спорту, було притягнуто до відповідальності, серед інших правопорушень, за зловживання службовим становищем на шкоду суспільним інтересам. Їй призначили покарання у вигляді п'яти років позбавлення волі. Справа стосувалася її твердження про несправедливість провадження та включала її заяву про те, що вона не могла допитати свідків обвинувачення – M.D. та C.C.N. – під час розгляду справи.

У 2009 році Міністерство молоді та спорту уклало договори з двома комерційними компаніями щодо підготовки заходів до Дня молоді. Після тверджень, що Міністерство незаконно укладало договори із цими компаніями, Національне антикорупційне управління (НАУ) розпочало розслідування і згодом порушило кримінальну справу проти заявниці.

НАУ допитало свідка обвинувачення (C.C.N.), особа якого була відома стороні захисту. Він заявив, що заявниця повідомила йому, що підписала платіжні доручення для двох компаній, які згодом були втрачені. Свідок стверджував, що його попросили відтворити ці платіжні доручення. Інший свідок (M.D.), допитаний НАУ, заявив, що, діючи за непрямим наказом заявниці, він видалив певні повідомлення з комп'ютерів, якими користувалися державні службовці в Міністерстві.

2 травня 2011 року НАУ направило справу заявниці для розгляду до Вищого касаційного суду за обвинуваченням у зловживанні службовим становищем на шкоду суспільним інтересам, підробці й участі в несанкціонованому доступі до комп'ютерної системи та знищенні комп'ютерних даних. Заявницю також звинуватили в тому, що вона незаконно уклала контракти з двома компаніями під приводом надання послуг аутсорсингу.

Заявниця вказувала на свою невинуватість упродовж усього провадження.

У судовому засіданні 7 січня 2014 року, відзначивши, що свідок C.C.N. проживає за кордоном, Вищий суд, виходячи з того, що допит цього свідка об'єктивно неможливий, зачитав у суді показання, надані ним під час досудового розслідування.

27 січня 2014 року Вищий суд визнав заявницю винною за всіма звинуваченнями і призначив їй покарання у вигляді п'яти років позбавлення волі. Її скарга на вирок була відхилена.

Заявниця скаржилася на несправедливість провадження і, зокрема, на те, що вона не могла допитати свідків обвинувачення – M.D. та C.C.N. – під час провадження.

[5] Переклад цього рішення для огляду здійснила Анастасія Бойченко.

Рішення Суду

Стаття 6 Конвенції

ЄСПЛ вважав, що скаргу заявниці слід розглянути у світлі пункту 1 і підпункту (d) пункту 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Стосовно свідка M.D., враховуючи обставини, ЄСПЛ дійшов висновку, що Вищий суд надав заявниці реальну можливість допитати цю особу.

Щодо свідка C.C.N. ЄСПЛ зазначив, що хоча під час кримінального розслідування було проведено його допит, згодом виявилося неможливим допитати його під час судового провадження. Таким чином, попри те, що C.C.N. давав показання під час кримінального розслідування, заявниця не змогла допитати його на жодному з етапів провадження.

ЄСПЛ визнав, що аргумент суду першої інстанції для виправдання неявки свідка C.C.N., а саме те, що він залишив Румунію, сам по собі не є достатньою підставою у розумінні усталеної практики ЄСПЛ, щоб відповідати вимогам підпункту (d) пункту 3 статті 6 Конвенції. Натомість в апеляційному провадженні, беручи до уваги документи, надані C.C.N. до Вищого суду, ЄСПЛ погодився, що стан здоров'я свідка був достатньою підставою для його відсутності в суді та для допуску його показань. Відсутність «поважної причини» для пояснення неявки C.C.N. до суду першої інстанції – дуже важливого фактора для оцінювання загальної справедливості судового розгляду – була недостатньою, щоб зробити висновок про несправедливість кримінального провадження.

ЄСПЛ зазначив, що показання C.C.N. не були «єдиним» доказом, що лежить в основі засудження заявниці до кримінальної відповідальності. Вищий суд постановив, що, здійснюючи правопорушення, заявниця вчинила декілька дій, сплата грошової суми була лише однією з них. Таким чином, за обставин справи показання C.C.N. не могли вважатися «вирішальними» для доведення вчинення правопорушення (зловживання службовим становищем), за яке заявницю було засуджено.

ЄСПЛ, однак, визнав, що показанням C.C.N. було надано певної ваги в загальній оцінці звинувачень проти заявниці та що допуск цих показань Вищим судом спричинив певні труднощі для захисту.

Щодо наявних компенсаційних факторів ЄСПЛ зауважив, що Вищий суд зважено підійшов до показань C.C.N., підкресливши, що вони були отримані під час кримінального розслідування. Заявниця мала можливість надати альтернативну версію подій, а її показання було додано до матеріалів справи. Особа C.C.N. була відома захисту. Тому захист мав можливість розслідувати будь-які причини, з яких цей свідок, імовірно, міг казати неправду, й ефективно поставити під сумнів правдивість показань, хоч і меншою мірою, ніж під час безпосереднього допиту в суді.

Крім того, ЄСПЛ зазначив, що Вищий суд згадав показання C.C.N. серед низки інших показань свідків і письмових доказів. Під час апеляції Вищий суд використав

його показання разом із показаннями іншого свідка. Зрештою, заявниця могла надати докази на захист у своїй справі.

Ураховуючи обмежений вплив показань C.C.N. на забезпечення засудження заявниці та з огляду на значну кількість інших доказів, наданих національним судам, ЄСПЛ вважав, що компенсаційні фактори, установлені Вищим судом, були достатніми, щоб провадження загалом було справедливим.

ЄСПЛ дійшов висновку, що частина заяви, яка стосується неможливості допиту свідків обвинувачення – M.D. та C.C.N., має бути відхилена відповідно до пункту 4 статті 35 Конвенції.

Висновок

Заява визнана неприйнятною.

Рішення ухвалене Комітетом 9 листопада 2021 року та є остаточним.

Рішення ЄСПЛ, ухвалені проти України

Стаття 2 Конвенції (право на життя)

TRETYAKOVA v. Ukraine (№ 63126/13): неефективне розслідування тверджень заявниці за статтею 2 Конвенції про те, що її мати померла внаслідок медичної недбалості – порушення статті 2 Конвенції (процесуальний аспект)

CHERNEY v. Ukraine (№ 26759/13): неефективне розслідування обставин смерті брата заявника, який помер у результаті ДТП – порушення пункту 1 статті 2 Конвенції

Стаття 3 Конвенції (заборона катування)

TOKAR AND OTHERS v. Ukraine (№ 22356/20; 23423/20; 23878/20; 23899/20; 3177/21; 6740/21;7593/21;8509/21): відсутність перспективи звільнення від покарання у вигляді довічного позбавлення волі – порушення статті 3 Конвенції

DIKHTYAR AND OTHERS v. Ukraine (№ 42470/20; 6495/21; 9452/21): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення статей 3 та 13 Конвенції

KRUPA v. Ukraine (№ 55903/20): неналежні умови ув'язнення, відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього й порушення інших вимог Конвенції – порушення статей 3 та 13 Конвенції; пунктів 3 та 5 статті 5 Конвенції; пункту 1 статті 6 Конвенції

MYLOSTNYY AND OTHERS v. Ukraine (№ 55390/20 та 3 інших – див. додаток): неналежні умови ув'язнення та відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього – порушення статей 3 та 13 Конвенції

SYOMAK AND OTHERS v. Ukraine (№ 1691/21 та 5 інших – див. додаток): відсутність перспективи звільнення від покарання у вигляді довічного позбавлення волі – порушення статті 3 Конвенції

SEVASTYANOV v. Ukraine (№ 37650/13 та 55971/13): жорстоке поводження із заявником, неналежне розслідування цього факту, незаконне й надмірне досудове тримання під вартою і надмірна тривалість кримінального провадження – порушення статті 3 Конвенції (в обох аспектах), пунктів 1 та 3 статті 5 Конвенції, пункту 1 статті 6 Конвенції

GOLOVATYUK AND OTHERS v. Ukraine (№ 28662/20 та 8 інших – див. додаток): неналежні умови ув'язнення, відсутність ефективного засобу правового захисту щодо цього й порушення інших вимог Конвенції – порушення статей 3 та 13 Конвенції; пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції

Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)

GOROZHANKIN AND OTHERS v. Ukraine (№ 13582/11 та 2 інших – див. додаток): тримання заявників під вартою за відсутності рішення суду – порушення пункту 1 статті 5 Конвенції

MINAYEV AND KORZH v. Ukraine (№ 82724/17 та 40291/18): відсутність належних і достатніх підстав для тримання під вартою – порушення пункту 3 статті 5 Конвенції

Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)

LUTCHENKO AND MALCHYK v. Ukraine (№ 31725/20;5904/21): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції

PIZINTSALI AND OTHERS v. Ukraine (№ 42485/20;42844/20;55163/20): надмірна тривалість цивільного провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції

KOLOS v. Ukraine (№ 49002/20): надмірна тривалість досудового тримання заявника під вартою й кримінального провадження – порушення пункту 3 статті 5 Конвенції та пункту 1 статті 6 Конвенції

SYTNIK v. Ukraine (№ 55902/20): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення пункту 1 статті 6 та 13 Конвенції

TSENTR "UKRASA" v. Ukraine (№ 2836/10): недотримання принципу *res judicata*, у зв'язку із чим судова справа щодо того ж предмету між тими самими сторонами була фактично розглянута двічі – порушення пункту 1 статті 6 Конвенції

SLOBODYAN v. Ukraine (№ 2511/16): неможливість допиту заявником свідка – іншого водія автомобіля – у справі про порушення правил дорожнього руху – порушення пункту 1 та підпункту (d) пункту 3 статті 6 Конвенції

MITSOPOULOS v. Ukraine (№ 62006/09): скасування рішення суду, ухваленого на користь заявника, в результаті перегляду справи за нововиявленими обставинами – порушення пункту 1 статті 6 Конвенції і статті 1 Першого протоколу до Конвенції

KYSLITSKYY AND OTHERS v. Ukraine (№ 44065/15 та 5 інших – див. додаток): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності)

BRYG-A, TOV v. Ukraine (№ 75237/10 та 75295/10): непропорційне та незаконне позбавлення підприємства-заявника земельної ділянки з підстави того, що місцева рада не мала повноважень на передачу цієї земельної ділянки в постійне користування – порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції

YAREMIYCHUK AND OTHERS v. Ukraine (№ 2720/13 та 6 інших – див. додаток): конфіскація всієї суми законно отриманих готівкових коштів у зв'язку з їх недекларуванням під час проходження митного кордону – порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції

Огляд рішень Європейського суду з прав людини (листопад – грудень 2021 року). Рішення за період із 01.11.2021 по 31.12.2021 / Відп. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. Київ, 2021. – 77 с.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема і їх переклад, здійснюють працівники департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини: https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home; https://hudoc.echr.coe.int.
2. Огляд рішень здійснено з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.
3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

fb.com/supremecourt.ua

t.me/supremecourtua

@supremecourt_ua